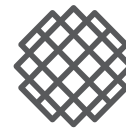

DRŽAVEN ZAVOD ZA REVIZIJA
ENTI SHËTETËROR I REVIZIONIT
STATE AUDIT OFFICE

Kontrolli i Lartë i Shtetit
Albanian Supreme Audit Institution

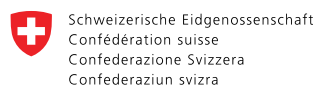
ZKA

ZYRA KOMBËTARE E AUDITIMIT
NACIONALNA KANCELARIJA REVIZIJE
NATIONAL AUDIT OFFICE

ZAJEDNIČKI IZVEŠTAJ

KOOPERATIVNA REVIZIJA UČINKA

RODNA RAVNOPRAVNOST I OSNAŽIVANJE ŽENA IZ RURALNIH PODRUČJA KROZ NJIHOVO UKLJUČIVANJE U TRŽIŠTE RADA

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

ZAJEDNIČKI IZVEŠTAJ

KOOPERATIVNA REVIZIJA UČINKA

**RODNA RAVNOPRAVNOST I OSNAŽIVANJE
ŽENA IZ RURALNIH PODRUČJA KROZ
NJIHOVO UKLJUČIVANJE U TRŽIŠTE RADA**

Jul 2024. godine

Osnova i razlozi za obavljanje revizije

„Zajedničko iskustvo koristi svima“ je moto Međunarodne organizacije vrhovnih revizorskih institucija (INTOSAI), a paralelne revizije poput ove dokazuju da je ovaj moto mnogo više od reči.

Vrhovne revizorske institucije Republike Severne Makedonije, Republike Albanije i Republike Kosovo* potpisale su trilateralni sporazum o saradnji u martu 2023. za sprovođenje revizije učinka saradnje za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena iz ruralnih područja kroz njihovo uključivanje u tržište rada. Tema revizije je značajna, sa stanovišta da će pomoći da se proceni da li su mere i projekti koje sprovode nadležne institucije efikasne u obezbeđivanju uključivanja žena iz ruralnih sredina u tržište rada, što će obezbediti njihovo efikasno učešće u ekonomskom i društvenom razvoju ruralnih područja.

Rodna ravnopravnost je jedan od ključnih aspekata za obezbeđivanje prosperiteta čitavog društva i obaveza je zemlje koja proizilazi iz Agende za održivi razvoj 2030, usvojene septembra 2015. na Samitu Ujedinjenih nacija o održivom razvoju, kojom je utvrđeno 17 ciljeva i 169 indikatora u okviru ciljeva koje do 2030. godine treba da ostvare sve zemlje sveta. Iako se rodna ravnopravnost tretira kao horizontalno pitanje koje treba rešavati tokom sprovođenja Ciljeva uopšte, predviđen je poseban cilj 5, koji je posebno usmeren na rodnu ravnopravnost. Ovaj cilj nastoji da osnaži žene i devojke da ostvare svoj puni potencijal, što neminovno podrazumeva eliminaciju svih oblika diskriminacije.

Ovaj izveštaj je rezultat kooperativne revizije, sprovedene u skladu sa aktivnostima utvrđenim u trilateralnom sporazumu. Potpisivanjem sporazuma od strane glavnih državnih revizora tri vrhovne revizorske institucije (VRI), omogućena je saradnja u primeni principa, standarda i smernica INTOSAI i dobre prakse, kao i unapređenje stručne i tehničke saradnje, pružanje međusobne podrške u obuci zaposlenih, razmeni informacija, kao i razmeni iskustava za unapređenje metodologije državne revizije.

Pored dodatne vrednosti za buduća poboljšanja u oblasti revizije, značaj ove kooperativne revizije, koja je sprovedena uz podršku Agencije Ujedinjenih nacija za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena – „UN Women“, takođe je i unapređenje stručnih znanja o reviziji učinka i saradnji između učesnika, odnosno spremnosti VRI da podele svoja iskustva, kao i želja da uče jedni od drugih i podrže sopstveni razvoj.

Izveštaj koji je pred vama obuhvata opšta zapažanja i utvrđene situacije, kao i opšte zaključke iz nacionalnih revizorskih izveštaja o položaju žena na selu u društvu i radnjama nadležnih institucija za njihovo uključivanje u tržište rada.

Državni zavod za reviziju Republike Severne Makedonije, Maksim Acevski, glavni državni revizor

Nacionalna kancelarija revizije Kosova, Vlora Spanca, generalni državni revizor

Vrhovna revizorska institucija Albanije, Arben Šehu, predsednik albanske Vrhovne revizorske institucije

* Sva upućivanja na Kosovo smatraće se u kontekstu Rezolucije Saveta Bezbednosti UN 1244 (1999). Za Evropsku uniju, ovaj naziv je bez prejudiciranja stavova o statusu i u skladu sa Rezolucijom 1244 i mišljenjem MSP o kosovskoj deklaraciji o nezavisnosti.

SADRŽAJ

Osnova i razlozi za obavljanje revizije	3
REZIME	7
1. PODACI ZASNOVANI NA REVIZIJI	9
2. CILJEVI REVIZIJE, OBIM	15
3. NALAZI REVIZIJE	19
3.1. Severna Makedonija	20
3.2. Albanija	27
3.3. Kosovo	34
4. NATIONAL CONCLUSIONS	39
4.1. Severna Makedonija	40
4.2. Albanija	41
4.3. Kosovo	42
5. RECOMMENDATIONS	45
5.1. Severna Makedonija	46
5.2. Albanija	47
5.3. Kosovo	48

Skraćenice i akronimi

ARD	Agencija za razvoj poljoprivrede
APTR	Aktivni programi tržišta rada
OSM	Odluka Saveta ministara
ZSRK	Zavod za zapošljavanje Republike Kosovo
ESARNM	Agencija za zapošljavanje Republike Severna Makedonija
INSTAT	Albanski institut za statistiku
INTOSAI	Međunarodna organizacija vrhovnih revizorskih institucija
IPORR	Instrument pretpristupne pomoći za ruralni razvoj
ISSAI	Međunarodni standardi vrhovnih revizorskih institucija
KPRR	Kosovski program za rodnu ravnopravnost
JLS	Jedinice lokalne samouprave
MPŠRR	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja
MAFVUM	Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede
MRSZ	Ministarstvo rada i socijalne zaštite
NAZV	Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine
NSZV	Nacionalna strategija za zapošljavanje i veštine
NSRR	Nacionalna strategija o rodnoj ravnopravnosti
PRR	Program ruralnog razvoja
DRI	Državna revizorska institucija
NT	Nezaposleni tražioci posla

Rezime

Sprovođenjem nezavisnih revizija vladinih aktivnosti, vrhovne revizorske institucije (VRI) igraju važnu ulogu u doprinosu efikasnoj implementaciji politika.

Revizija je ključni instrument procesa odgovornosti u pogledu trošenja javnog novca i obezbeđuje doprinos pravilnom upravljanju resursima i pružanju usluga građanima. Revizija učinka je nezavisna provera kako bi se utvrdilo da li su aktivnosti javnih institucija u skladu sa principima ekonomičnosti, efikasnosti i efektivnosti i da li postoji prostor za unapređenje njihovog rada.

Glavni cilj učesnika VRI Republike Severne Makedonije, Republike Albanije i Republike Kosova u ovoj kooperativnoj reviziji bio je da proceni delotvornost i uticaj politika, programa i mera koje imaju za cilj da promovišu uključivanje žena iz ruralnih područja u tržište rada, sa fokusom na povećanje njihovog učešća i identifikovanje mogućnosti za poboljšanje njihovog položaja. Ova revizija ima za cilj da pruži preporuke za poboljšanje sistema u ovoj specifičnoj oblasti koja je predmet revizije.

Da bi se postigla svrha revizije, svaka VRI je osmislila i sprovela posebnu reviziju učinka, u skladu sa određenim zajedničkim referentnim oblastima. To znači da je svaka VRI identifikovala glavne oblasti koje su značajne za aktivnosti državnih organa, za predmet revizije. Koncept revizija je sličan, sa određenim razlikama u odnosu na identifikovane nacionalne izazove i rizike.

Revizije su obavljene u skladu sa Okvirom profesionalnih standarda INTOSAI, Kodeksom profesionalne etike državnih revizora, principima Međunarodnih standarda vrhovnih revizorskih institucija (ISSAI), kao i u skladu sa nacionalnim propisima i metodološkim aktima.

Revizija je obuhvatila period od 2019. do 2023. godine, a u cilju praćenja napretka uzete su u obzir aktivnosti koje su preduzete tokom revizije.

Na osnovu zaključaka sprovedenih nacionalnih revizija, dajemo sledeću opštu poruku::

Mere i aktivnosti za unapređenje rodne ravnopravnosti žena sa sela, kroz njihovo uključivanje na tržište rada, koje preduzimaju nadležne javne institucije u Republici Severnoj Makedoniji, Albaniji i na Kosovu, nisu dovoljno efikasne i delotvorne da uključe žene iz seoskih područja u tržište rada i zadrže ih u ruralnim područjima. Nadležne javne institucije u tri zemlje preduzele su niz aktivnosti sa ciljem jačanja položaja žena u društvu, ali još nisu postignuti zadovoljavajući rezultati za uključivanje žena iz ruralnih sredina u tržište rada.

Na osnovu glavnih zaključaka, tri VRI su dale preporuke subjektima iz delokruga revizije, u cilju jačanja položaja seoskih žena u društvu i njihovog većeg uključivanja na tržište rada:

- ◆ Neophodno je pružanje potpunih informacija o specifičnim potrebama i zahtevima žena iz ruralnih područja i obuhvatanje posebno osmišljenih rodno odgovornih mera usmerenih na seoske žene koje će promovisati njihovo uključivanje u strategije tržište rada, operativne planove i programe.
- ◆ Podaci iz realizovanih programa za unapređenje zapošljavanja i stručnog osposobljavanja treba da sadrže podatke razvrstane po polu, po ruralnim i urbanim područjima.
- ◆ Neophodno je pratiti i ocenjivati efekat mera kako bi se utvrdila njihova dostignuća i delotvornost u smislu osnaživanja žena.
- ◆ Potrebno je ulaganje u seosku javnu infrastrukturu i obezbeđivanje adekvatnih uslova za čuvanje dece u vrtićima i domovima za stara lica.

Stereotipi i diskriminacija moraju biti eliminisani. Žene na selu poseduju sposobnost, znanje i želju da obezbede svoju budućnost, postanu uspešne preduzetnice i doprinesu ukupnom društvenom napretku.

Vreme je da se prepozna njihov značajan doprinos porodici, zajednici i zemlji i obezbedi da budu podržane i zaštićene kao ravnopravni članovi društva. Njihovo socijalno i ekonomsko osnaživanje stvorice društveno blagostanje, ekonomski razvoj, bolji kvalitet života u ruralnim područjima i održive zajednice.

1. PODACI ZASNOVANI NA REVIZIJI

---

1. PODACI ZASNOVANI NA REVIZIJI

Severna Makedonija

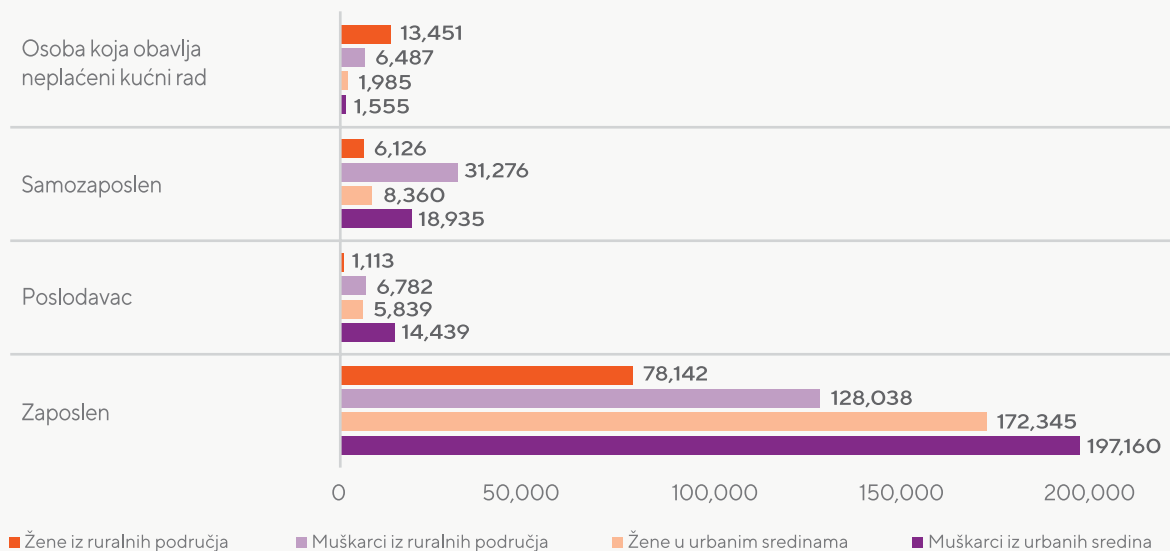
Broj stanovnika u selima u zemlji se smanjuje, a depopulacija i ograničene mogućnosti za seoske stanovnike evidentne su svakim danom. Podaci Državnog zavoda za statistiku pokazuju da 62% od ukupno 1.781 naselja ima manje od 100 stanovnika, a 205 naselja je bez ijednog stanovnika.

Stanovništvo u ruralnim područjima suočava se sa nedostatkom infrastrukture, vodosnabdevanja, kanalizacije, javnog prevoza, zdravstvenih i socijalnih ustanova, vrtića, domova za stara lica itd. Takođe treba naglasiti da većina mladih ne vidi napredak u kvalitetu života na selu. Iz tog razloga se sele u urbane sredine ili mesta gde imaju bolje uslove za život.

Mnogi od ciljeva održivog razvoja posebno ciljaju žene na selu i žene koje su aktivno uključene u poljoprivredu kao ključnu kariku u postizanju društveno-ekonomskog razvoja i održive budućnosti. Međutim, značajna uloga žena za opstanak ruralnih područja je neprimećena i neprepoznata u javnosti.

Rodna neravnopravnost između žena i muškaraca posebno je izražena u ruralnim područjima. Seoske žene daju značajan doprinos razvoju ruralnih zajednica u svim regionima. One se suočavaju sa više ograničenja nego muškarci u pristupu ključnim resursima, kao što su vlasništvo nad zemljom i pristup finansijama. One se suočavaju sa izazovima uključivanja na tržište rada, korišćenja beneficija, plata za svoj radni angažman, neplaćenog rada u domaćinstvu, niskog stepena uključenosti u porodično odlučivanje, itd. Na sledećoj slici 1. je prikazano stanje zaposlenih lica u zemlji na osnovu njihovog ekonomskog statusa, pola, u urbanim i ruralnim područjima.¹

SLIKA 1:
Pregled zaposlenih prema ekonomskom statusu i polu, urbana i ruralna područja u 2022

¹ Izvor podataka: Državni zavod za statistiku.

Uočava se da su žene u ruralnim područjima manje zastupljene u kategorijama zaposlenih, poslodavaca i samozaposlenih u odnosu na ostale kategorije, ali dominiraju u grupi neplaćenih porodičnih radnika.

Utvrđeno je da je zatvaranje rodnog jaza u pristupu sredstvima, resursima, uslugama i mogućnostima jedan od najefikasnijih pristupa u borbi protiv ruralnog siromaštva.

Žene na selu snose značajnu odgovornost u vaspitanju i napredovanju budućih generacija, kao i opstanku ruralnih područja. Vreme je da se oda priznanje njihovim značajnim doprinosima našim porodicama, zajednicama i zemlji, i osigura njihovo podržavanje i šticeenje kao ravnopravnih članova društva.

Albanija

Od 1995. godine obeležava se „Međunarodni dan seoskih žena“ kako bi se uvažio doprinos seoskih žena u poljoprivredi i dostignućima u pogledu opšteg blagostanja zajednice, uprkos izazovima i stereotipima sa kojima se suočavaju.

Ruralna područja u Albaniji imaju ekonomsku aktivnost prvenstveno fokusiranu na sektor poljoprivrede i stočarstva. U određenim manjim opštinama na severu, kao što su Has, Tropoja, Kuks, Puka, Vau-Dejes ili Malesia e Made, većina zaposlenih i samozaposlenih lica su žene i devojke.

Brojni su izazovi sa kojima se žene na selu suočavaju. One moraju da obavljaju svakodnevne poslove, kao i da rade u poljoprivredi.

Situacija koja proizilazi iz izazova sa kojima se svet suočava uticala je i na sektor poljoprivrede zbog povećanja cena goriva i poljoprivrednih sirovina, kao i poteškoća u prodaji poljoprivrednih proizvoda, što utiče na život seoskih žena. Nacionalne strategije i projekti koje sprovode različita udruženja ističu potrebu da se identifikuju pitanja žena i devojaka u velikoj većini opština. Rukovodioci centara ili udruženja koja rade na osnaživanju seoskih žena navode da su njihove studije pokazale da, iako oko 96% poljoprivrednih poslova obavljaju žene, prihodima koji proizilaze ne upravljaju one.

Pored ostalih svakodневnih poslova, žene i devojke vredno rade i u poljoprivredi i stočarstvu. Iako u Albaniji žene igraju ključnu ulogu u poljoprivrednom sektoru pošto čine oko 55% radne snage, one su na čelu samo 7% farmi širom zemlje. U procedurama za pristup tržištu rada, one se često suočavaju sa problemima, kao što su: prijavljivanje, otvaranje biznisa ili vođenje biznisa na relevantnim imanjima, itd.

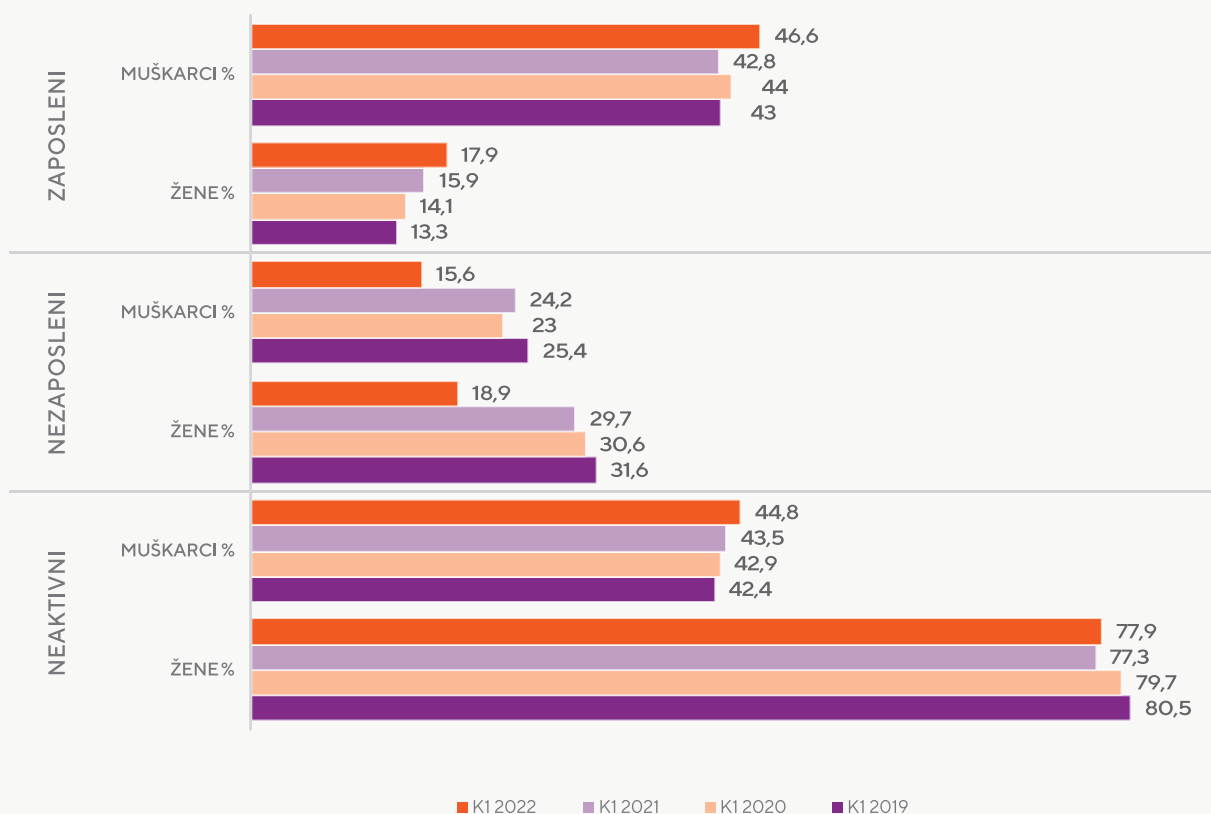
Drugi faktori koji direktno utiču na zapošljavanje žena na selu su problemi koji proizilaze iz loše infrastrukture, područja u kojem žive, nedostatka prevoza, pijaće vode i domova zdravlja dostupnih 24h, kao i nedostatak jaslica i vrtića sa obezbeđenim ručkom. Iako se takvi faktori tiču čitave zajednice, oni prvenstveno utiču na živote žena i devojaka u ruralnim sredinama. Shodno navedenom, centralne strukture, a posebno jedinice lokalne samouprave, treba da preduzmu mere za ublažavanje faktora ometanja i podsticanje žena na selu da postanu deo tržišta rada.

Kosovo

Pravni okvir u pogledu obezbeđivanja i garantovanja rodne ravnopravnosti je prilično napredan na Kosovu. U ovom kontekstu postoje i neke javne politike koje su predviđene i odobrene od strane Vlade, posvećene zapošljavanju žena koje su takođe bile uključene u Kosovski program za rodnu ravnopravnost 2020-2024 (u daljem tekstu: KPRR). Međutim, rodna ravnopravnost u praksi i dalje ostaje nedostignut standard, gde su žene nedovoljno zastupljene u mnogim oblastima društva kao što su donošenje odluka, zapošljavanje i druge društvene sfere. Prema podacima Kosovske agencije za statistiku, žene su i dalje diskriminisane naspram muškaraca pri zapošljavanju, štaviše njihovo učešće na tržištu rada i dalje je najniže u poređenju sa drugim zemljama u regionu.

Na sledećem grafikonu smo predstavili radnu snagu prema polu i aktivnosti na tržištu rada za prve kvartale za period 2019-2022.

SLIKA 2:
Pokazatelji radne snage prema polu na Kosovu

Izvor: Podaci dobijeni iz ASK, Anketa o radnoj snazi K1 (2019, 2020, 2021 i 2022)

U gornjem grafikonu, tržište rada je podeljeno u tri kategorije: neaktivna, nezaposlena i zaposlena radna snaga na Kosovu. Broj neaktivnih žena tokom prvih kvartala i četiri godine je oko 77-80%, broj nezaposlenih žena je oko 19-32%, a broj zaposlenih žena tek oko 13-18%. Štaviše, nezaposlenost žena nastavila je da opada od 2019. do 2022. godine. Tržište rada karakteriše visok stepen neaktivnosti, što prema grafikonu pokazuje da oko 77% žena uopšte ne traži posao. Jaz koji se stvara među nezaposlenim i neaktivnim ženama na tržištu rada je rezultat činjenice da se one i dalje suočavaju sa izazovima koji proizilaze iz društva, ali i kao rezultat nedostatka institucionalnih aktivnosti za sprečavanje ili promenu situacije. Poboljšanje učešća žena na nivou zemlje na tržištu rada treba da bude visoki prioritet ne samo u smislu jednakosti, već i u smislu pozitivnog ekonomskog uticaja na zemlju uopšte.

Žene su nedovoljno zastupljene u poljoprivrednom sektoru zbog neregistrovane radne snage, nedostatka vlasništva, niskog nivoa obrazovanja i nedostatka informacija. Procenat žena na Kosovu koje rade u poljoprivredi i agrobiznisu je približno isti kao i muškaraca; međutim, rezultati njihovog rada nisu dovoljno vidljivi, jer njihov radni odnos u ovoj oblasti nije formalizovan. Slični rezultati su predstavljeni i u drugim izveštajima, sa posebnim naglaskom na žene koje žive u ruralnim područjima, za koje je manja verovatnoća da učestvuju na tržištu rada u poređenju sa ženama koje žive u urbanim sredinama.

Najvažnija javna intervencija u vezi sa razvojem ruralnog poslovanja i ekonomskom diversifikacijom je grant šema Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (u daljem tekstu MPŠRR). MPŠRR je izradilo određene afirmativne akcije/povoljnije politike za žene u programu za poljoprivredu i ruralni razvoj kako bi se olakšalo zapošljavanje žena iz ruralnih regiona i njihovo osnaživanje u poljoprivrednim preduzećima.

2. CILJEVI I OBUHVAT REVIZIJE

---

2. CILJEVI I OBUHVAT REVIZIJE

Severna Makedonija

Cilj revizije je bio da se proceni da li su mere i projekti koje sprovode nadležne institucije na centralnom nivou, efikasni u obezbeđivanju uključivanja žena iz ruralnih sredina na tržište rada, čime se obezbeđuje njihovo efektivno učešće u ekonomskom i društvenom razvoju ruralnih područja, kao i da pruži preporuke za prevazilaženje uočenih nedostataka radi postizanja dodatne vrednosti revizije.

Glavno pitanje revizije je bilo:

„Da li su mere i projekti koje sprovode nadležne institucije na centralnom nivou, efikasni u obezbeđivanju uključivanja žena iz ruralnih sredina na tržište rada, čime se obezbeđuje njihovo efektivno učešće u ekonomskom i društvenom razvoju ruralnih područja?“

Konkretni ciljevi su bili:

- ◆ Proceniti da li su stvoreni uslovi za uključivanje žena iz ruralnih sredina na tržište rada
- ◆ Proceniti stepen ulaganja u stručno osposobljavanje žena iz ruralnih područja i podršku otvaranju radnih mesta i
- ◆ Proceniti ulaganje u javne usluge u ruralnim područjima (briga o deci u vrtićima i domovima za stara lica).

Odabir institucija obuhvaćenih revizijom izvršen je na osnovu njihove kompetentnosti u sprovođenju mera, aktivnosti i projekata koji se odnose na ruralna područja, seoske žene, odnosno uključivanje žena sa sela na tržište rada. Revizijom su obuhvaćeni sledeći subjekti: Vlada Republike Severne Makedonije; Ministarstvo rada i socijalne politike; Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede; Agencija za finansijsku podršku poljoprivredi i ruralnom razvoju; Zavod za zapošljavanje Republike Severne Makedonije i Nacionalna federacija poljoprivrednika Republike Severne Makedonije.

Kao kriterijumi za ovu reviziju korišćeni su važeći zakoni i podzakonski akti, strateški dokumenti, prikupljeni podaci, informacije, statistički pregledi i druga dokumenta.

Da bismo dobili relevantne i dovoljne revizijske dokaze koji bi doveli do revizijskih nalaza, zaključaka i preporuka, primenili smo različite tehnike iz metodologije revizije učinka.

Albanija

Glavni cilj revizije pod nazivom „Rodna ravnopravnost i osnaživanje seoskih žena kroz uključivanje na tržište rada“ sastojao se u pregledu politika i njihove efikasnosti u pogledu kvalitetnog učinka usluga koje se pružaju u cilju promocije zapošljavanja žena na selu, fokusirajući se prvenstveno na ulogu i odgovornosti subjekata revizije u pogledu ostvarivanja njihovih institucionalnih ciljeva. Stoga je revizorski tim nastojao da izvrši nepristrasan i objektivan pregled institucija pod revizijom u pogledu:

- ◆ Pregleda programa promocije zapošljavanja kako bi se procenilo da li su takvi programi raznovrsni i prilagođeni određenim regionima i polovima, kao i da li su efektivno i efikasno sprovedeni u celoj zemlji;
- ◆ Pregleda programa promocije zapošljavanja za kategoriju koja prima ekonomsku pomoć i pomoć za nezaposlene kako bi se olakšao njihov izlazak iz šeme ekonomske pomoći;
- ◆ Revizije obezbeđivanja uslova koji olakšavaju zapošljavanje žena na selu, kao što su ulaganja u javne usluge, jaslice ili vrtiće, kao i prevoz od ruralnih područja do poslovnih centara;
- ◆ Saradnje i koordinacije između JLS i regionalnih/lokalnih NAZV-a u vezi sa zapošljavanjem žena, uključujući žene na selu, kao i efikasnosti sporazuma o saradnji između NAEN i JLS;
- ◆ Praćenja sprovođenja politike zapošljavanja i korišćenja procesno generisanih informacija u smislu ostvarenja cilja.

Revizijska pitanja:

Revizija učinka pod nazivom „Ravnopravnost polova i osnaživanje seoskih žena kroz učešće na tržištu rada“ nastojala je da revidira programe promocije zapošljavanja kako bi se utvrdilo da li oni uključuju zapošljavanje seoskih žena. Štaviše, revizija je procenila da li odgovorne strukture na centralnom i lokalnom nivou sarađuju jedna sa drugom. Revizija je obavljena u 13 JLS, odnosno u opštinama Skadar, Kuks, Leža, Dibra, Kruja, Eljbasan, Kavaja, Divjaka, Lušnja, Berat, Pogradec, Valjona, Đirokastra, a obuhvatila je i Nacionalnu agenciju za zapošljavanje i veštine. Period revizije je 2019–2023.

Što se tiče Ekonomske pomoći (EP), revizorski tim se fokusirao samo na pregled uticaja programa zapošljavanja na žene koje izlaze iz šeme ekonomske pomoći umesto na reviziju stvarne šeme.

Kosovo

Cilj ove revizije je da se oceni efektivnost i uticaj politika, programa i mera koje imaju za cilj promovisanje uključivanja žena iz ruralnih područja na tržište rada, sa fokusom na povećanje njihovog učešća i identifikovanje mogućnosti za unapređenje. Ova revizija ima za cilj da pruži preporuke za poboljšanje sistema u ovoj specifičnoj oblasti revizije. Da bi se odgovorilo na cilj revizije, sledeća pitanja su postavljena:

1. Da li su nadležne institucije pravilno implementirale programe i da li su afirmativne mere za ruralni razvoj uticale na rodnu perspektivu?
2. Da li se mere i programi prate kako bi se procenio njihov uticaj na uključivanje seoskih žena na tržište rada, postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena?

Revizija je izvršena u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (MPŠRR), Agenciji za razvoj poljoprivrede (ARP) i Agenciji za zapošljavanje (AZRK), pri čemu je glavni fokus bio na Programu poljoprivrede i ruralnog razvoja, tj. dve sledeće mere:

- ◆ Ulaganja u fizička sredstva u poljoprivrednim domaćinstvima – sa fokusom na podršku investicijama u ovim sektorima: voće, povrće (uključujući krompir), mleko, meso, grožđe i jaja.
- ◆ Diversifikacija farmi i razvoj poslovanja – podrška nizu poljoprivrednih i nepoljoprivrednih aktivnosti kroz sektore kao što su: rukotvorine, razvoj seoskog turizma, proizvodnja meda, nedrvni proizvodi, akvakultura i uzgoj živine.

Dve mere su odabrane zbog činjenice da preko njih žene farmeri imaju prioritet u dobijanju investicionih grantova i boduju se dodatnim poenima.

Revizija je obuhvatila period 2019 – 2023. godine, iako se neke okolnosti pre ovog perioda mogu revidirati radi prikupljanja podataka za sprovođenje uporednih analiza.

Koriste se različite tehnike da bi se odgovorilo na pitanja revizije, kako bi se obezbedili odgovarajući dokazi.

3. NALAZI REVIZIJE

---

3. NALAZI REVIZIJE

3.1. Severna Makedonija

3.1.1. Stvoreni uslovi za uključivanje žena iz ruralnih sredina na tržište rada

U pogledu planiranja i uključivanja žena iz ruralnih sredina na tržište rada na nacionalnom nivou, pripremljen je niz srednjoročnih i dugoročnih planskih dokumenata i strategija, kao što su:

- ◆ Strategija za rodnu ravnopravnost 2013–2020, kao i Strategija za rodnu ravnopravnost 2022–2027
- ◆ Nacionalna strategija poljoprivrede i ruralnog razvoja 2014–2020
- ◆ Nacionalna strategija zapošljavanja Republike Makedonije 2016–2020

Ovi strateški i programski dokumenti predstavljaju solidnu osnovu za kreiranje mera i preduzimanje konkretnih aktivnosti u jačanju položaja žena na selu i njihovo uključivanje na tržište rada.

U **Strategiji za rodnu ravnopravnost 2022–2027** u jednom od prioriteta – poljoprivredi, utvrđeno je da je u ruralnim sredinama potrebno osnaživanje žena u pogledu upravljanja poljoprivrednom imovinom i zemljištem, kao i izgradnje njihovog samopouzdanja i izgradnje kapaciteta u odlučivanju. Osnaživanje žena iz ruralnih sredina treba da ima za cilj i izgradnju njihovih kapaciteta i znanja za apliciranje za programe finansijske podrške u poljoprivredi i druge programe koji pružaju mogućnosti za otvaranje sopstvenog biznisa i samozapošljavanje, kao što su: lokalni frizerski saloni, prodavnice za izradu i prodaju tradicionalno pravljenih proizvoda, razvoj seoskog turizma i dr. Predviđene su mere za uključivanje žena iz sive ekonomije u formalnu ekonomiju. Takođe je identifikovana potreba za donošenjem mera za povećanje broja registrovanih poljoprivrednika i nosilaca poljoprivrednih gazdinstava kroz odgovarajuće vrednovanje njihovog rada, kao i zakonske izmene kojima bi se priznala njihova prava na socijalna davanja, uključujući bolovanje, roditeljsko odsustvo i penzije.

Nacionalnim planom za rodnu ravnopravnost 2022–2024 definisan je način sprovođenja Nacionalne strategije za rodnu ravnopravnost 2022–2027, kroz konkretne aktivnosti sa njihovim nosiocima, vremenski okvir, opredeljena finansijska sredstva i indikatori za evaluaciju. Utvrdili smo da je ovaj dokument pripremljen, ali ga ministar rada i socijalne politike još nije odobrio. I pored toga što Nacionalni akcioni plan nije usvojen, utvrdili smo da se neke aktivnosti trenutno sprovede.

Nacionalnim akcionim planom za rodnu ravnopravnost 2018–2020, za sprovođenje Strategije za rodnu ravnopravnost 2013–2020, predviđena je aktivnost na izradi planova i programa za veće uključivanje žena iz ruralnih sredina na tržište rada. Aktivnost je trebalo da 2020. godine sprovedu nadležne institucije, ali nije utvrđeno na koji način. Zbog Covid krize nije usvojen Operativni plan za sprovođenje Akcionog plana za rodnu ravnopravnost MRSP za 2020. godinu i nije realizovana planirana aktivnost.

Operativni plan **Nacionalne strategije za poljoprivredu i ruralni razvoj 2014–2020**, sprovodi se kroz petogodišnji Nacionalni program poljoprivrede i ruralnog razvoja, IPARD program 2014–2020 i Vladine godišnje programe finansijske podrške poljoprivredi i ruralnom razvoju.

Planirano je da se redovno praćenje sprovođenja Strategije vrši na osnovu dostavljanja godišnjih informacija Vladi koje priprema MPŠV.

U 2017. godini, na polovini perioda implementacije Strategije, planirano je da se uradi analiza statusa implementacije Strategije i efekata sprovedenih politika i da se naknadno, na osnovu nalaza analize, ažurira tekst Strategije.

Predviđeno je da se pregled ostvarenja strateških opredeljenja i ažurirani tekst Strategije dostavi Vladi na saglasnost najkasnije do juna 2017. godine.

Procedure za srednjoročnu evaluaciju sprovođenja Nacionalne strategije i njeno ažuriranje trebalo je kao obavezu regulisati Zakonom o poljoprivredi i ruralnom razvoju.

U vezi sa sprovođenjem, ostvarivanjem i praćenjem Nacionalne strategije, revizijom je utvrđeno da:

- ◆ Operativni plan navodi mere za svaku oblast kroz nadležnu instituciju, vremenski okvir, očekivane rezultate/indikatore i indikativni iznos sredstava i izvor finansiranja. Očekivani rezultati/indikatori su narativni i ne uključuju kvantitativne i kvalitativne indikatore, što otežava evaluaciju i praćenje trenda.
- ◆ Nije vršeno redovno praćenje sprovođenja Strategije, dostavljanjem godišnjih informacija Vladi koje je pripremila MPŠV do kraja tekuće godine
- ◆ Nije sprovedena nikakva analiza sprovođenja Strategije i efekata sprovedenih politika i evaluacije, kao ni započete izmene i dopune Zakona o poljoprivredi i ruralnom razvoju, kako bi se obezbedilo da srednjoročna evaluacija i ažuriranje Strategije postane zakonska obaveza.

U Nacionalnoj strategiji poljoprivrede i ruralnog razvoja za period 2014–2020, u cilju pokretanja procesa revitalizacije depopulacionih ruralnih područja, predviđeno je donošenje posebnih zakonskih rešenja za podršku skoro potpuno napuštenim područjima ili područjima u fazi ozbiljne depopulacije u zemlji. Cilj je da se osmišljavanjem posebnog paketa mera koje su potrebne za svaki od regiona pruži veća podrška za podsticanje privrednih aktivnosti i ulaganja u infrastrukturu. Posebna zakonska rešenja trebalo bi da se zasnivaju na sveobuhvatnim studijama i analizama razvojnog potencijala svakog od regiona, na osnovu kojih će se definisati politike i mere ekonomske i populacione revitalizacije regiona.

Utvdili smo da nisu pripremljene potrebne analize i posebni zakoni.

Osnovni cilj Nacionalne strategije zapošljavanja Republike Makedonije 2016–2020 je „Povećanje zaposlenosti, kvaliteta zaposlenosti, kvaliteta poslova i produktivnosti, sa posebnim fokusom na ugrožene grupe stanovništva“. Žene sa nižim stepenom obrazovanja i žene iz ruralnih sredina identifikovane su kao ugrožena kategorija na tržištu rada jer je manja verovatnoća da će naći posao (ako su aktivne), a za neke od njih je i manje verovatno da će biti aktivne na tržištu rada, a jedan od najvažnijih razloga za to su obaveze u domaćinstvu.

Uprkos činjenici da su u Strategiji identifikovani problemi i izazovi sa kojima se žene u ruralnim sredinama suočavaju u pogledu njihovog uključivanja na tržište rada i da su one određene kao ranjiva kategorija na tržištu rada, one nisu prepoznate kao ranjiva grupa u ishodima ciljeva koji treba da doprinesu postizanju sveobuhvatnog cilja povećanja kvaliteta poslova i produktivnosti.

Usvajena Nacionalna strategija zapošljavanja Republike Severne Makedonije 2021-2027, zajedno sa Akcionim planom zapošljavanja 2021-2023, ne sadrži aktivnosti koje se odnose na žene u ruralnim područjima, odnosno konkretne ciljeve i mere za uključivanje na tržište rada u vezi sa mogućnostima za obuku i zapošljavanje žena u ruralnim područjima.

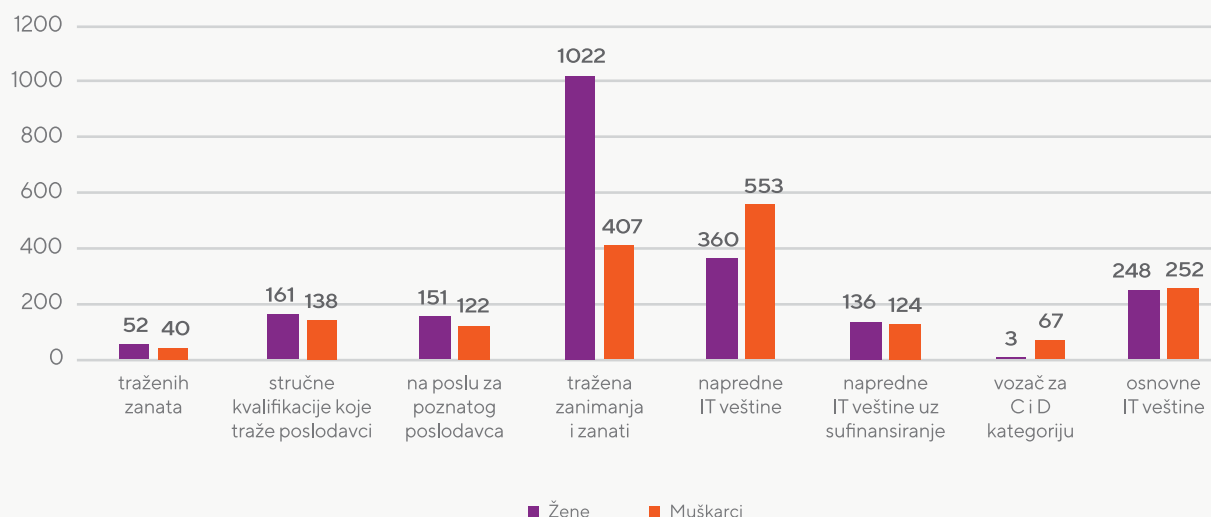
To rezultira nedostatkom konkretnih mera zapošljavanja i obuka prilagođenih potrebama žena u ruralnim područjima i usmerenih na njihovo uključivanje na tržište rada.

3.1.2. Ulaganje u stručno osposobljavanje žena iz ruralnih područja i podrška otvaranju radnih mesta

Obuka je važan deo procesa uključivanja žena iz ruralnih sredina na tržište rada. Namenjen je da doprinese unapređenju njihovih znanja i veština za uključivanje na tržište rada. U tu svrhu revizija je izvršila analizu programa obuke koje sprovodi Zavod za zapošljavanje. Rezultati su pokazali da su u periodu 2019-2022. godine realizovani programi obuke u 8 oblasti sa 3.836 polaznika. Za ovu namenu potrošeno je 215.959.000 denara.

Sledeći grafikon prikazuje ukupan broj učesnika svake obuke po polu.

SLIKA 3:
Polaznici obuka po polu u periodu 2019-2022

Iz prikupljenih podataka utvrdili smo da Zavod za zapošljavanje ne vodi evidenciju podataka o učešću u obuci razvrstanih po polu u ruralnim i urbanim sredinama.

Mere zapošljavanja su važan deo procesa uključivanja seoskih žena na tržište rada. MRSP donosi godišnje Operativne planove aktivnih programa i mera za zapošljavanje i usluge na tržištu rada, kojima se utvrđuju programi, mere i službe za zapošljavanje koje treba da obezbede otvaranje i podršku otvaranju novih radnih mesta i povećaju mogućnosti za zapošljavanje nezaposlenih lica, posebno mladih i dugotrajno nezaposlenih. Implementacija je u nadležnosti Zavoda za zapošljavanje u partnerstvu sa drugim nadležnim institucijama.

Revizijom je izvršena analiza podataka iz realizovanih mera zapošljavanja ili mera podrške zapošljavanju u periodu 2019–2022. godine i utvrđeno je da su u 2019. godini mere sprovedene za 6.074 lica, od čega 3.147 žena; u 2020. godini sprovedene su mere za 9.977 od čega 4.387 žena, u 2021. mere su realizovane za 9.846 lica, od čega 4.427 žena i 2022. godine mere su realizovane za 10.226, od čega 4.563 žene. Ovakvo stanje ukazuje na trend povećanja koji obuhvata stanovništvo merama za zapošljavanje i podršku zapošljavanju u periodu 2019–2022.

Analizom smo utvrdili da rodna perspektiva nije uključena u mere za zapošljavanje. Mere su opšte i namenjene svim građanima u zemlji. U operativnim planovima zapošljavanja ne postoje mere koje zadovoljavaju potrebe i specifičnosti žena u ruralnim područjima koje će omogućiti njihovo lako i brzo uključivanje na tržište rada. Takođe, mere podrške za samozapošljavanje ne podržavaju osnivanje biznisa u poljoprivrednoj delatnosti, sa izuzetkom organske poljoprivredne proizvodnje.

Izveštaji o realizaciji Operativnih planova sadrže podatke o korisnicima mera podeljene po polu, ali nema podataka podeljenih po ruralnim i urbanim područjima.

Takođe, utvrdili smo da Zavod za zapošljavanje ne prati efekte i dugoročnu održivost mera i aktivnosti za obuku i uključivanje žena iz ruralnih sredina na tržište rada kako bi procenio da li one doprinose održivom zapošljavanju.

Ističemo da su institucije preduzele mere i započele projekte za jačanje žena na selu i to:

- ◆ Vlada je u februaru 2023. godine usvojila Program socijalne zaštite žena koje se bave poljoprivrednom delatnošću, a cilj je da se obezbedi bespovratna finansijska podrška ženama koje se bave poljoprivrednom delatnošću i imaju status osiguranika individualnog poljoprivrednika. Ovim Programom će se ženama poljoprivrednicama omogućiti korišćenje porodiljskih naknada u periodu kada su sprečene da obavljaju poljoprivrednu delatnost zbog porođaja. Naknade nisu obuhvaćene propisima iz oblasti radnih odnosa za plaćeno porodiljsko odsustvo. Finansijska podrška u okviru ovog Programa se dodeljuje ženama koje su rodile u periodu od 1. decembra 2022. godine do 1. decembra 2023. godine.

Do donošenja zakonskog rešenja, ova mera može doprineti poboljšanju položaja žena na selu.

- ◆ Vlada je 2023. godine usvojila dokument o realizaciji Projekta „50 sela, 50 priča“. Projekat ima za cilj integrisani ruralni razvoj usmeren na sela sa potencijalom za agroturizam, seoski turizam, socioekonomski razvoj, kulturno nasleđe i njihovu razvojnu komponentu, promotivne mogućnosti i smanjenje migracije.

Vremenski okvir projekta je četiri godine, počevši od ove godine do zatvaranja projekta 2026. godine. Smatramo da ovakvi projekti imaju izuzetan značaj i da njihova realizacija treba da bude prioritet za vladu u cilju poboljšanja situacije u ruralnim područjima, promovisanja njihove revitalizacije, zadržavanja stanovništva, i konačno, omogućavanja otvaranja novih mogućnosti zapošljavanja žena u ruralnim područjima.

- ◆ Prema nacionalnom programu finansijske podrške ruralnom razvoju, realizovana je mera 112 – Pomoć mladim poljoprivrednicima za započinjanje poljoprivredne delatnosti. Ovom merom daje se bespovratna finansijska podrška za pokretanje poljoprivredne delatnosti mladim poljoprivrednicima, koji prvi put počinju da se bave poljoprivrednom delatnošću. Sredstva su namenjena za investicije i kupovinu osnovnih sredstava, troškove poslovanja u vezi sa stečenom imovinom i druge troškove predviđene Programom.

Iz obrađene analize zahteva, podnetih po objavljenim javnim pozivima za sredstva opredeljena po ovoj meri, utvrdili smo da se smanjuje broj podnetih i odobrenih zahteva kod muškaraca i žena. Žene sa sela smatraju da je postupak suviše spor, dug i složen. Potrebna je obimna dokumentacija, a proces od prijave do odobrenja i isplate odobrenih sredstava traje dugo. Takođe, potrebno je uložiti sopstvena sredstva, pre dobijanja sredstava za koja su aplicirali.

- ◆ U 2019. godini po prvi put je uvedena rodno odgovarajuća mera 115 – Podrška aktivnom ženskom članu u poljoprivrednom domaćinstvu. Ova mera podržava poljoprivredna gazdinstva u vlasništvu žena uz finansijsku podršku od 3.000 evra u 2019. i 6.000 evra u 2022. godini, za investiciju koja će dodati vrednost njihovoj proizvodnji i veštinama i podstaći aktivnosti koje stvaraju prihod.

Otkrili smo da je 2022. godine podneto 66% manje zahteva za finansijsku podršku u odnosu na 2019.

MPŠV nije izvršilo evaluaciju mere kako bi se utvrdile potrebe za eventualnim intervencijama, kao ni praćenje njenog efekta. Uz podršku UN Women organizacije, Fakulteta poljoprivrednih nauka i prehrane, u okviru projekta „Prema rodno odgovornim politikama i budžetima u poljoprivredi i ruralnom razvoju“, MPŠV je objavio publikaciju o jačanju uloge žena u poljoprivredi. Publikacija sadrži analizu efekta mere 115, odnosno njenog uticaja na osnaživanje žena. Analiza je sprovedena na uzorku od 300 žena u različitim statističkim regionima zemlje, podeljenih u tri jednake grupe od po 100: kontrolne (koje se nisu prijavile), odbijene (koje su se prijavile, ali su odbijene) i odobrene (koje su se prijavile i dobile finansijsku podršku).

Rezultati istraživanja su pokazali da 93,5% žena smatra da je mera uspešna u smislu jačanja njihovog položaja. Nizak iznos finansijskih sredstava za pokriće investicije je glavni razlog zbog kog smatraju da mera nije uspešan alat za osnaživanje.

Glavni zaključak studije je da nema direktnog uticaja političkih intervencija na osnaživanje, ali pozitivan uticaj na stav žena, stvaranje prihoda i jačanje njihove pozicije u domaćinstvu postoji.

Želimo da podelimo priču o uspešnim ženama sa sela. 2000. godine, žena je donela odluku koja joj je promenila život selidbom iz grada u selo. U 2014. godini, uprkos nedostatku prethodnog iskustva u ovoj oblasti, prijavila se za grant za samozapošljavanje kod Zavoda za zapošljavanje i dobila bespovratni grant od 3.000 evra, zajedno sa odgovarajućom obukom. Koristeći ovaj grant i obuku, osnovala je sopstvenu kompaniju kao individualni poljoprivrednik, specijalizovanu za čuvanje stoke.

Trenutno poseduje 15 krava koje proizvode mleko, a od mleka pravi mlaćenicu, jedinstven proizvod koji niko drugi u zemlji ne proizvodi. Ona mleko prodaje fabrici mleka, a mlaćenicu poznatim hotelima i restoranima u Skoplju.

Da bi obezbedila hranu za krave, uzela je pod zakup 3 hektara oranica, gde uzgaja detelinu i ječam. Pored toga, dobila je sredstva iz programa MPŠV, uključujući 10.000 evra za farmu mleka za proizvodnju mlaćenice (sertifikovani je operater hrane) i 6.000 evra za opremu kroz Meru 115 – Aktivna članica 2023. godine. Iste godine je angažovala ženu iz ruralnog područja da joj pomogne oko logistike i marketinga. Ona je izrazila zadovoljstvo dosadašnjim primanjima i želju da nastavi ovaj posao i ubuduće. Glavni izazov koji je istakla je pronalaženje radnika, jer je malo ljudi voljno da radi ovaj posao. Ove uspešne seoske žene treba da posmatramo kao uzore i motivatore za druge žene u ruralnim sredinama.

Proces pravljenja burate

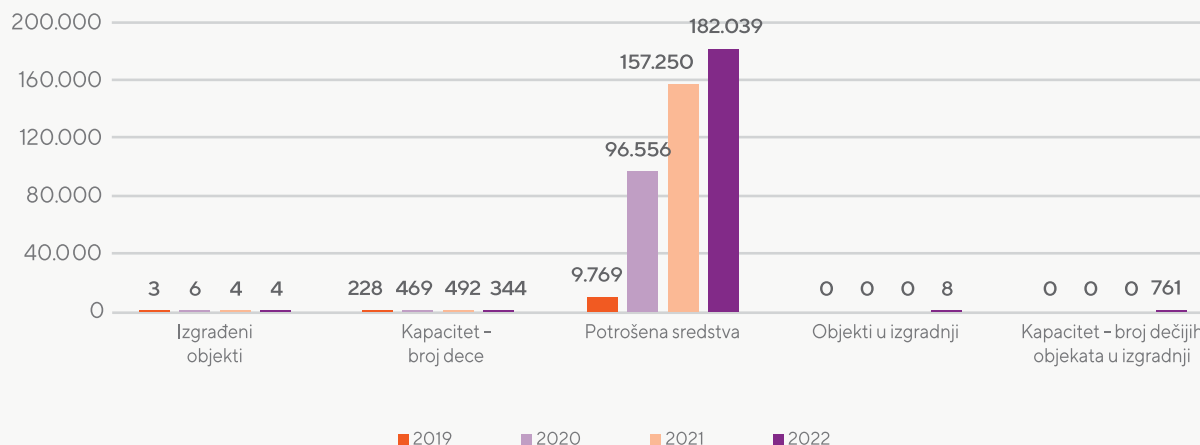
3.1.3. Ulaganja u javne usluge u ruralnim područjima (čuvanje dece u vrtićima i domovi za starija lica)

Visoka stopa neaktivnosti među ženama širom zemlje, posebno u ruralnim područjima, prvenstveno se pripisuje tradicionalnoj ulozi žena u domaćinstvima. To se prvenstveno odnosi na njihove kućne obaveze, brigu o porodici, deci i starijim članovima.

Ulaganje u predškolske ustanove za brigu o deci u ruralnim sredinama je dobra osnova za zadržavanje mlade populacije u ruralnim sredinama. Iz ovih razloga, revizija je izvršila analizu stanja sa vrtićima na seoskom području i utvrdila da MRSP, u skladu sa Zakonom o izvršenju budžeta, donosi godišnje programe izgradnje, opremanja i održavanja objekata dečije zaštite. Na osnovu ispitivanja realizacije godišnjih programa za period 2019 – 2023. godine, utvrdili smo da je izgrađeno 17 novih objekata dečije zaštite, kapaciteta za 1.533 dece, za koje je utrošeno 445.614.000 denara i 8 objekata za brigu o deci je trenutno u izgradnji, kapaciteta za 761 dete. Takođe, realizovani su radovi na rekonstrukciji, adaptaciji i dogradnji objekata za brigu o deci ukupnog kapaciteta za 1.435 dece.

Na slici ispod je ilustrovano stanje sa već izgrađenim objektima, objektima koji su u izgradnji i njihov kapacitet – broj dece za smeštaj u ruralnim sredinama.

SLIKA 4:
Izgrađeni i u izgradnji objekti za zaštitu dece na selu, 2019 - 2022

Takođe smo utvrdili da nije sprovedena analiza po ruralnim područjima o utvrđivanju potrebe za izgradnjom objekata za brigu o deci predškolskog uzrasta, uključujući rokove, nadležne institucije i potrebna sredstva.

Nacionalni akcioni plan za implementaciju Strategije za rodnu ravnopravnost 2021-2027 sadrži cilj unapređenja kvaliteta rada žena, kao i indikator u okviru ovog cilja - izgradnju domova za stara lica u ruralnim područjima.

Revizijom je utvrđeno da u zemlji postoji pet javnih ustanova za brigu o starima sa ukupnim kapacitetom od 637 kreveta i da je samo jedna od njih registrovana kao javna zdravstvena ustanova – Gerontološki institut u Skoplju. Ovih pet javnih ustanova za brigu o starima nalaze se u gradskim opštinama Skoplje, Kumanovo, Prilep, Bitolj i Berovo.

MRSP donosi godišnje programe izgradnje, opremanja i održavanja objekata socijalne zaštite i domova za stara lica u skladu sa Zakonom o izvršenju budžeta. Pregledom godišnjih programa za period 2019-2023. godine i njihovih izmena i realizacije, revizijom je utvrđeno da je planirana izgradnja 2 nova doma za stara lica i rekonstrukcija dela postojećih. Planirane građevinske aktivnosti nisu realizovane.

Ispitali smo i broji kapacitet privatnih ustanova za stara lica i utvrdili da postoji 40 privatnih ustanova socijalne zaštite za stara lica sa kapacitetom od 1.637 kreveta. Oko 78% njih je osnovano i posluje na teritoriji Skoplja. Još samo šest gradova ima domove za stare sa ukupnim kapacitetom od 353 kreveta, što nije dovoljno da se podmire potrebe stanovništva.

Revizija je utvrdila da je nedostatak institucionalnih mehanizama za dugotrajnu negu starih lica posebno problematičan za ruralna područja, gde takođe nedostaje pristup specijalizovanim zdravstvenim ustanovama. Državni domovi, koji su ekonomičniji za stanovništvo od privatnih, nisu dovoljni da podmire potrebe.

3.2. Albanija

3.2.1. Da li nacionalni programi omogućavaju aktivno zapošljavanje žena u ruralnim područjima?

U Albaniji, uloga seoskih žena i dalje se suočava sa nedostatkom promocije i podrške. Iako su postojali brojni projekti i inicijative za jačanje položaja i uloge žena u donošenju odluka u ruralnom razvoju, njihova efikasnost je bila nedovoljna. Osnaživanje seoskih žena u Albaniji trebalo bi da bude podržano kroz povoljniju klimu veće pomoći, sa stvarnim i dugoročnim inicijativama koje se fokusiraju na nedostatke i ulogu koju bi žena u ruralnim oblastima trebalo da ima. Ruralna tržišta rada ne nude mnogo mogućnosti ženama. Žene su obeshrabrene da traže posao koji nije vezan za poljoprivredu i rade prvenstveno u poljoprivredi. Naime, veliki procenat žena doprinosi porodičnim poslovima, što znači da su one te koje obavljaju neplaćeni rad u domaćinstvu. Rešavanje prepreka sa kojima se žene i devojke na selu suočavaju predstavlja jedan od prioriteta albanske vlade, kao sastavni deo poduhvata za povećanje rodne ravnopravnosti i socijalne uključenosti.

U martu 2019. godine usvojen je novi Zakon br. 15/2019 od 13.03.2019. „O unapređenju zapošljavanja“. Zakonom o unapređenju zapošljavanja otvoren je put za restrukturiranje Nacionalne službe za zapošljavanje pri Nacionalnoj agenciji za zapošljavanje i veštine, re-konceptualizaciju odnosa sa poslodavcima, uspostavljanje informacionog sistema tržišta rada, itd.

Na osnovu Zakona, javne politike zapošljavanja obuhvataju službe za zapošljavanje i aktivne i pasivne programe tržišta rada, koji imaju za cilj promovisanje zapošljavanja nezaposlenih lica koja traže posao, te integraciju i socijalnu inkluziju posebnih grupa. Zakon predviđa sprovođenje novih programa unapređenja zapošljavanja, koji podrazumevaju angažovanje nezaposlenih lica koja traže posao u različitim programima zapošljavanja², kao što su obuka na radnom mestu, stažiranje, samozapošljavanje, zapošljavanje u zajednici, za koje su predviđene subvencije po utvrđenom procentu troškova za obavezno zdravstveno i socijalno osiguranje, plate, opremanje radnog okruženja i razumno prilagođavanje, prevoz do i sa posla, jaslice i vrtići za decu, odnosno po programima.

Programe promocije zapošljavanja je odobrio DKP za unapređenje zapošljavanja i oni su tokom godina bili predmet stalnih promena u skladu sa vladinim prioritetima za povećanje nivoa zaposlenosti. Oni su u skladu sa državnim politikama zapošljavanja da podrže tražitelje posla, a poslodavcima da otvore nova održiva radna mesta, i obuhvataju uključivanje nezaposlenih tražilaca posla u različite programe zapošljavanja, javne pozicije, samozapošljavanje, stručne prakse ili obuku na radnom mestu, za koje je predviđen određeni procenat subvencije troškova u skladu sa relevantnim zakonskim aktima.

² Član 23. stav 4., propisuje: Podzakonski akti u skladu sa Zakonom br. 7995, od 20.9.1995. „O unapređenju zapošljavanja“ ostaje na snazi do donošenja novih podzakonskih akata u skladu sa ovim zakonom, osim ako nisu u suprotnosti sa odredbama ovog zakona“.

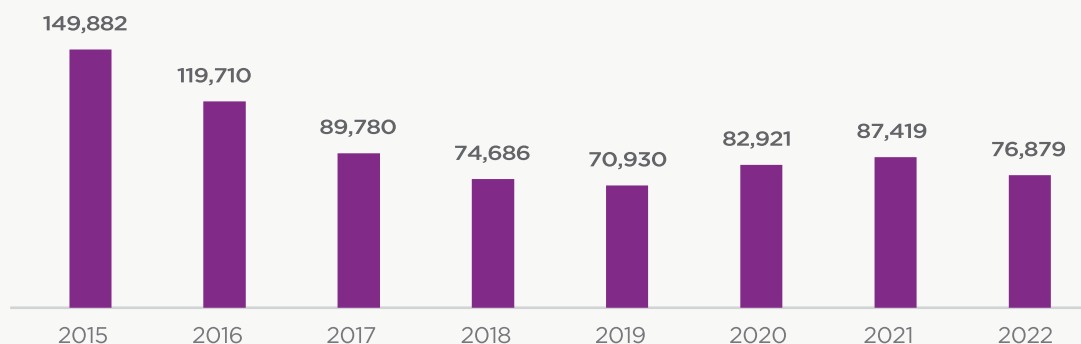
Politike promocije zapošljavanja u Albaniji sprovode se putem Nacionalne agencije za zapošljavanje i veštine. Konkretno, za revidirani period, Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine implementirala je sledeća četiri DKP za pružanje podrške nezaposlenim tražiocima posla kroz aktivne programe promocije zapošljavanja:

- ◆ Odluka broj 17 od 15.01.2020. godine „O procedurama, kriterijumima i pravilima za sprovođenje programa unapređenja zapošljavanja kroz zapošljavanje, obuku na radnom mestu i pripravnički staž“, sa izmenama i dopunama.
- ◆ Odluka broj 348 od 29.04.2020. godine „O proceduri, kriterijumima i pravilima za sprovođenje programa unapređenja kroz samozapošljavanje“;
- ◆ Odluka broj 535 od 08.07.2020. godine „O proceduri, kriterijumima i pravilima za sprovođenje Programa rada u zajednici“;
- ◆ Odluka broj 608 od 29.07.2020. godine „O proceduri, kriterijumima i pravilima za sprovođenje programa unapređenja zapošljavanja kroz zapošljavanje nezaposlenih lica kao posledica COVID-19“, sa izmenama i dopunama.

Što se tiče nezaposlenih lica koja traže posao, registrovana na biroima za zapošljavanje, da bi koristila programe NAZV-a (u odnosu na godišnje analize NAZV-a za 2019-2022), proizilazi da su zabeležene stope nezaposlenosti sledeće:

SLIKA 5:

Godišnji proseki registrovane nezaposlenosti po godinama

Izvor: NAZV

Programi promocije zapošljavanja su osmišljeni tako da odgovore i na potrebe ugroženih kategorija nezaposlenih osoba koje traže posao. Odlukom broj 17. predviđena je realizacija programa unapređenja zapošljavanja za: program zapošljavanja, obuku na radnom mestu i pripravnički staž.

Svrha ovakvih programa je da se nezaposlenim osobama koje traže posao i koje imaju poteškoća da uđu na tržište rada obezbede poslovi, obuka i stažiranje. U takvim programima, potrebe i profil tražioca posla moraju biti prilagođeni zahtevima za slobodno radno mesto koje nudi poslodavac.

Odlukom br. 348 (Program samozapošljavanja) utvrđuju se procedure, kriterijumi i pravila za sprovođenje programa samozapošljavanja, koji ima za cilj promovisanje samozapošljavanja i pružanje pomoći osobama koje traže posao da preuzmu nove poduhvate i poslove.

NAZV analizira podatke samo na osnovu pola (žene/muškarci), ali je na zahtev revizorskog tima samo za četvrti kvartal 2023. godine uspjela da pruži više podataka, uključujući seoske žene za sve administrativne jedinice kao što je prikazano u tabeli ispod.

Registar UJ po polu, četvrti kvartal 2023:

	Opština	Berat	Debar	Kruje	Elbasan	Lušnja	Đirokatar	Pogradec	Leža	Skadar	Kavaja	Vlora	Kuks	Divjaka	Ukupno
Urbana područja	Ukupno	814	1,557	483	2,23	1,388	1,422	1,358	586	1,938	1,302	2,161	3,828	131	19,198
	Žene	402	822	241	1,29	776	705	725	360	994	715	1,235	1,961	67	10,293
	Muškarci	412	735	242	940	612	717	633	226	944	587	926	1,867	64	8,905
	Žene % od ukupnog broja	49.4	52.8	49.9	57.8	55.9	49.6	53.4	61.4	51.3	54.9	57.1	51.2	51.1	53.6
	Žene glave domaćinstva	112.0	75.0	29.0	242.0	141.0	114.0	137.0	91.0	143.0	146.0	261.0	219.0	8.0	1,718
	Žene glave domaćinstva % od ukupnog broja	13.8	4.8	6.0	10.9.	10.2	8.0	10.1	15.5	7.4	11.2	12.1.	5.7	6.1	8.9
Ruralna područja	Ukupno	151	301	1,501	336	800	391	609	609	639	632	81	352	578	6,98
	Žene	76	177	815	208	455	208	312	369	372	362	51	217	319	3,941
	Muškarci	75	124	686	128	345	183	297	240	267	270	30	135	259	3,039
	Žene glave domaćinstva	15	14	123	31	53	19	43	60	34	47	11	20	46	516
	Žene % od ukupnog broja	50.3	58.8	54.3	61.9	56.9	53.2	51.2	60.6	58.2	57.3	63.0	61.6	55.2	56.5
	Žene glave domaćinstva % od ukupnog broja	9.9	4.7	8.2	9.2	6.6	4.9	7.1	9.9	5.3	7.4	13.6	05.7	8.0	7.4
Ukupno žene	478	999	1,056	1,498	1,231	913	1,037	729	1,366	1,077	1,286	2,178	386	14,234	
% ruralnih naspram urbanih žena	15.9	17.7	77.2	13.9	37.0	22.8	30.1	50.6	27.2	33.6	4.0	10.0	82.6	27.7	

Izvor: NAZV/Autori: Revizorski tim

Na osnovu analize gore navedenih podataka, uočeno je da većina registrovanih AJ živi u ruralnim, a ne u urbanim područjima. Opština Kruja je jedina van granica, sa AJ koji žive prvenstveno u urbanim područjima. Ova visoka stopa nezaposlenosti zabeležena u ruralnim sredinama je jasan pokazatelj da izazove sa kojima se Albanke suočavaju u ruralnim sredinama, kao što su borba protiv rodni stereotipa, rodne nejednakosti, sprečavanje svih oblika nasilja nad njima, pristup zdravstvenim i socijalnim uslugama itd., prvo treba identifikovati, a zatim se boriti protiv njih.

Revizorski tim je utvrdio da:

- ◆ Programi promocije zapošljavanja, koje je sproveo NAZV za period 2020-2023, su opšti, ne fokusiraju se na žene, posebno na žene na selu. Ovi programi imaju za cilj da se sprovedu širom zemlje i fokusiraju se na ugrožene grupe, ali nema dokaza u kojoj meri se primenjuju u ruralnim područjima.

Referentni podaci i njihova analiza su za žene uopšte, a korišćeni indikatori se ne dele na žene sa sela ili na žene koje žive u gradu. Čak i drugi podaci (kao što su nivo obrazovanja, starosna grupa), koje administrira NAZV, ograničeni su samo na nacionalni nivo i ne postoje urbane ili ruralne klasifikacije.
- ◆ NAZV, da bi procenila efikasnost trenutno odobrenih programa, nije merila niti analizirala nivo ishoda zapošljavanja iz ovih programa za žene na selu. NAVZ, preko svojih struktura, prati rezultate programa beneficija nezaposlenih lica koja traže posao tek 2020. godine. Prema odredbama pravilnika o sprovođenju programa, ovaj proces je morao da se završi 6 meseci nakon njihovog završetka.
- ◆ Procena potreba posebnih grupa za podršku iz APTR nije uvek vršena u saradnji sa jedinicama lokalne samouprave. Konkretno, NAVZ je izradila i diverzifikovala APTR samo na osnovu dostupne baze podataka. Međutim, proučavanje baze podataka ne pruža pregled svih regiona. Isto važi i za JLS, koje su dalje analizirale stvarne potrebe žena kako bi ih osnažile. U slučaju Dibre, NAZV nije rešila ove potrebe. Kao rezultat ove situacije, nije bilo izveštaja koji procenjuju potrebe za zapošljavanjem i uslugama obuke u nepokrivenim oblastima.
- ◆ Revizija nije pokazala da su kursevi stručne obuke održani u ruralnim područjima. Dakle, nijedna žena koja je pohađala kurseve stručnog osposobljavanja nije identifikovana sa ovih područja. Sam NAZV raspolaže podacima o polaznicima koji su pohađali kurseve stručnog osposobljavanja prema svojim opštinskim jedinicama, budući da se centri za stručno osposobljavanje nalaze u glavnim gradovima. Međutim, ovi podaci nisu raščlanjeni prema urbano-ruralnom poretku.

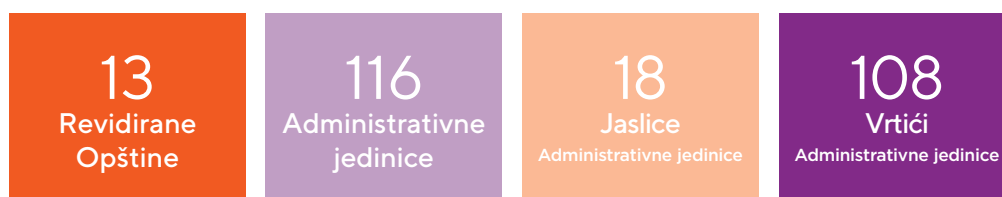

3.2.2. Da li su preduzete konkretne mere za promovisanje uključivanja seoskih žena na tržište rada?

Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost (NSRR) 2016–2020 i njen Akcioni plan koji je izradilo Ministarstvo socijalne zaštite i omladine uz doprinos Međuinstitucionalne radne grupe³, zamišljena je kao putokaz ka pravednom društvu bez nasilja, u kojem se potrebe žena i muškaraca podjednako uzimaju u obzir i adresiraju; žene se poštuju, štite, ohrabruju i podržavaju da napreduju slično muškarcima; devojčice i dečaci odrastaju srećni i radosni kroz principe jednakosti i nediskriminacije; dakle, društvo zasnovano na zdravim porodicama, zajednicama podrške i konsolidovanim institucijama koje poštuju zakone i odgovorno obavljaju svoje dužnosti. Pozivajući se na ovu strategiju, jedan od podciljeva koji ukazuje na osnaživanje seoskih žena uključuje podcilj „1.3.14. Obezbeđenje jaslica i vrtića u ruralnim područjima”, koji sprovode jedinice lokalne samouprave, koje moraju da izveštavaju centralni nivo o svojoj realizaciji. Raspoloživi budžet za ostvarivanje cilja prema ovoj strategiji za period 2017–2020 iznosi 80.000.000,00 ALL, za period 2019–2020 iznosi 24.000.000,00 ALL svake godine, za period 2017–2016 iznosi 16.000.000,00 ALL svake godine.

Revizorski tim je kroz posebne upitnike procenio koje mere su preduzele jedinice lokalne samouprave:

- ◆ Smanjenje barijera koje žene, mlade žene i devojke drže podalje od tržišta rada;
- ◆ Izgradnja, rehabilitacija i održavanje lokalnih puteva (obezbeđivanje redovnog javnog prevoza u svim administrativnim jedinicama);
- ◆ Izgradnja, sanacija i održavanje predškolskih obrazovnih objekata obrazovnog sistema u vrtićima i jaslicama. Iz zvaničnih podataka koje je prikupilo 12 od 13 jedinica lokalne samouprave, oni variraju prema njihovoj demografskoj distribuciji, a to su:

Revizorski tim je utvrdio da:

- ◆ Prema podacima revizije, koje su prikupile jedinice lokalne samouprave u okviru revizije, u skoro 80% njih odnos jaslica i vrtića nije u pravičnoj proporciji sa seoskim i gradskim administrativnim jedinicama koje pripadaju opštini. Pozivajući se na zvanične podatke revidiranih opština, postoji nedostatak jaslica u seoskim administrativnim jedinicama, kao i u nekim gradskim jedinicama. Shodno tome, nije obezbeđena puna pokrivenost i pravična podela na urbana i ruralna područja, sa vrtićima i jaslicama.
- ◆ Prema revizorskim podacima koje su prikupile revidirane jedinice lokalne samouprave, u pojedinim jedinicama lokalne samouprave javni prevoz nije dostupan osim u gradskim administrativnim jedinicama. Shodno tome, nije obezbeđen nijedan uslov koji bi olakšao približavanje žena i devojčica tržištu rada.

³ Prema Naredbi premijera br. 15 od 21.01.2016. godine „O formiranju i funkcionisanju Međuinstitucionalne radne grupe za izradu Strateškog dokumenta o pitanjima rodne ravnopravnosti 2016–2020“.

3.2.3. Da li postoji interakcija između centralnih institucija i lokalnih organa za podsticanje zapošljavanja žena na selu?

Prema administrativnim podacima NAZV, nivo nezaposlenosti je izraženiji kod žena, stanovnika ruralnih područja ili manje obrazovanih lica, itd. Žene i devojke su u značajnije nepovoljnom položaju po svim pokazateljima zaposlenosti.

Indikator	2019		2020		2021	
	Muški	Ženski	Muški	Ženski	Muški	Ženski
Stopa učešća u radnoj snazi	68.0	53.0	66.9	52.3	67.2	52.6
Stopa zaposlenosti	60.1	46.9	59.2	46.1	59.5	46.4
Stopa nezaposlenosti	11.6	11.4	11.5	11.9	11.3	11.8
Procenat dugotrajno nezaposlenih	63.1	63.7	59.7	59.1	60.5	65.5
Stopa dugotrajne nezaposlenosti	7.3	7.3	6.9	7.1	6.9	7.7
Stopa neaktivnosti	32.0	47.0	33.1	47.7	32.8	47.4

Izvor podataka: NAZV

Pozivajući se na podatke INSTAT-a, u Albaniji je i dalje problem neformalnost na tržištu rada. Tokom 2021. svako peto zaposleno lice je radilo besplatno u porodičnom biznisu i ovaj pokazatelj je veći za žene nego za muškarce, a to važi i za zapošljavanje u ruralnim područjima.

Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost i Akcioni plan 2016–2020, imaju kao prvi strateški cilj „Ekonomsko osnaživanje žena i muškaraca“. Suština ovog cilja odnosi se na povećanje učešća žena i devojčica na tržištu rada kao rezultat implementacije Strategije zapošljavanja i veština 2014–2020, imajući u vidu rodnu pripadnost. Drugi specifičan cilj odnosi se na ekonomsko osnaživanje žena na selu.

U Nacionalnoj strategiji za rodnu ravnopravnost i Akcionom planu 2021–2030, strateški cilj „Ekonomsko osnaživanje žena i muškaraca“ je dodatno proširen, ne samo u cilju socioekonomskog osnaživanja žena, mladih žena i devojaka iz svih grupa, npr. iz ruralnih područja, već i napretka ka ekološkoj ekonomiji i digitalizaciji. Da bi se ovaj cilj ispunio, jedan od ciljeva je „Povećanje pristupa žena, mladih i devojaka, iz svih grupa finansijskim uslugama i proizvodima, kao i proizvodnim resursima“. Analizirajući ove ciljeve kao i sprovođenje Nacionalne strategije o zapošljavanju i veštinama 2019–2022, revizorski tim je ispitao aktivnosti institucija na centralnom i lokalnom nivou u vezi sa fokusom naše revizije – zapošljavanje seoskih žena.

Završetkom NSZV 2019-2022 izrađena je nova strategija zapošljavanja 2023-2030, koja još nije odobrena. U implementaciji ciljeva Nacionalne strategije zapošljavanja i veština 2019-2022, utvrđeno je da će NAZV razviti nekoliko aktivnosti koje imaju za cilj uspostavljanje interakcije između centralnih institucija i lokalnih struktura u cilju promocije zapošljavanja uopšte. Naime, NAZV mora preduzeti sve mere za sprovođenje plana usluga na nepokrivenim područjima. Da bi se ovo realizovalo, biće potpisani ugovori o saradnji sa jedinicama lokalne samouprave u kojima će biti definisane međusobne uloge, kao i vrste usluga koje će se nuditi u oblastima koje ne pokrivaju biro i za zapošljavanje. Jedinstveni šalteri biće postavljeni i kod jedinica lokalne samouprave.

Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine potpisala je sporazum o saradnji sa jedinicama lokalne samouprave, u cilju jačanja i koordinacije politika zapošljavanja na regionalnom i lokalnom nivou. Naime, potpisano je 16 sporazuma sa različitim opštinama (Elbasan, Gramš, Libražd, Pećin, Cerik, Perenjas, Fier, Lušnjje, Patos, Roskovec, Korča, Malić, Leža, Lać, Mirdita i Delvina) od usvajanja NSZV u 2019. i do 2021. godine. Od ovih 16 sporazuma, revizorski tim je izvršio reviziju sprovođenja 3 sporazuma, uključujući Lušnjje, Leže i Elbasan.

Potpisnice su saglasne da sarađuju kako bi omogućile institucionalnu podršku i integraciju tražilaca posla na tržište rada. Cilj je da se koordiniraju institucionalni naponi na centralnom, regionalnom i lokalnom nivou sa glavnim ciljem smanjenja nivoa nezaposlenosti i što efikasnijeg rešavanja socijalnih problema sa kojima se suočavaju pojedinci u ovim opštinama.

Revizorski tim je utvrdio da:

- ◆ Obaveze definisane sporazumima koje su potpisale opštine Lušnjje, Leža i Elbasan nisu sprovedene. Aktivnosti koje su sprovedene na promovisanju zapošljavanja nisu dokumentovane. Administrativne jedinice koje se nalaze daleko od lokalnih biroa za zapošljavanje nisu evidentirale tražioce posla u registar koji bi se periodično dostavljao lokalnom zavodu za zapošljavanje. Takođe, u administrativnim jedinicama nije dodeljeno odgovorno lice za koordinaciju rada i stalnu vezu sa lokalnom službom za zapošljavanje u cilju rešavanja pitanja zapošljavanja. S druge strane, NAZV nije evidentirao napredak u implementaciji sporazuma zaključenih sa opštinama Elbasan, Lušnjja i Leža. Štaviše, nije sprovedena nikakva procena u pogledu njihove efikasnosti u poboljšanju situacije zapošljavanja.
- ◆ Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine nije uspostavila jedinstvene šaltere u jedinicama lokalne samouprave, u kojima nedostaju lokalni biro i za zapošljavanje, što nije u skladu sa Nacionalnom strategijom zapošljavanja i veština.
- ◆ Službe za zapošljavanje koje pruža Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine nisu u potpunosti koordinisane sa jedinicama lokalne samouprave. Komunikacija između centralnih i lokalnih struktura nije uspela da identifikuje potrebe žena uopšte, a posebno žena na selu.
- ◆ Kada je u pitanju Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine, uprkos periodičnom praćenju realizacije aktivnosti koje će se sprovesti u cilju ostvarivanja ciljeva Nacionalne strategije zapošljavanja i veština 2019-2022, nema podataka o stvarnoj upotrebi rezultata praćenja radi poboljšanja politike zapošljavanja, ili u vezi sa konkretnim poboljšanjima koja su napravljena u odnosu na rezultate praćenja.

3.3. Kosovo

3.3.1. Kriterijumi odabira Programa ruralnog razvoja ne obezbeđuju podršku rodnoj ravnopravnosti

Pozivajući se na godišnji Program ruralnog razvoja i administrativna uputstva, broj kriterijuma za izbor korisnika granta se menjao tokom godina. Kriterijumi su uklonjeni ili dodati, kao i ocenjeni različitim poenima u zavisnosti od programa i godišnjih smernica.

Podela bodova predviđenih kao afirmativni instrumenti za ocenjivanje aplikacija za grantove za ruralni razvoj imala je neosporan efekat na obe mere. U meri 1 „Ulaganja u fizičku imovinu i ekonomski razvoj“ afirmativni poeni su uslovljeni verifikacijom vlasništva, dok je u meri 302/7 „Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja“ postojala velika razlika u afirmativnim poenima za pol u nekim od sektorima. Ističemo da su za meru 302/7 bodovi u velikoj meri oscilirali u zavisnosti od sektora, u nekim slučajevima od 55 do 5 poena.

Dakle, kandidatkinje u okviru mere 1 „Ulaganja u fizičku imovinu i ekonomski razvoj“ dobile su afirmativne bodove samo ukoliko su imale vlasništvo nad zemljištem u poslednjih tri do pet godina. Kandidatkinje u meri 302/7 „Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja“ dobijale su predviđene bodove samo ukoliko su dokazale tri godine vlasništva u otvorenim preduzećima. To znači da afirmativne tačke nisu imale uticaja na direktnu podršku žena.

Negativne posledice stalno promenljivih kriterijuma i procedura bodovanja mogu se videti u dva aspekta. Prvo, pošto je na Kosovu starost žena koje se bave poljoprivredom uglavnom 45–55 godina, korist od bodova kao mladog farmera je stimulisala mlade, ali je isključila žene farmerke⁴, jer one ne ulaze u kategoriju „mladih farmera“. Drugo, žene širom Kosova imaju vlasništvo nad nekretninama u samo 17% slučajeva, a za poljoprivredno zemljište ovaj procenat jedva dostiže 4%, pa je uslovljavanje mere nekretninama isključilo mnogo više žena nego muškaraca.⁵ U međuvremenu, smanjenje afirmativnih poena u pojedinim sektorima mere 302/7, a posebno zanatskim, povećao se broj korisnika koji za godine 2019–2022 dostiže cifru od 45–55% korisnika. To pokazuje da su čak i sektori od kojih se očekuje da pomognu uključivanje žena na tržište rada očigledno daleko od ovog cilja.

3.3.2. Neinformisanje žena o programima ruralnog razvoja

Upravni organ u okviru Ministarstva (MPŠRR) saraduje sa Agencijom za razvoj poljoprivrede (ARP) na organizovanju informativnih sesija o Programu ruralnog razvoja i objavljuje informativne materijale na veb stranici Ministarstva. Ministarstvo je nadležno za obaveštavanje zainteresovanih strana i davanje uputstva za popunjavanje obrazaca i drugih informacija za podnosiocima prijave. Međutim, i dalje postoje nedostaci u prenošenju informacija ženama koje žive u ruralnim područjima.

Mali broj žena učesnica na informativnim sesijama nastao je zbog nedostatka sastanaka i razgovora sa ženama zainteresovanim za poljoprivredne aktivnosti. Ministarstvo nije predvidelo druge naprednije načine za prenošenje informacija svim ženama iz ruralnih područja.

⁴ Rodna analiza projekta, Stručna obuka i mogućnosti za generisanje prihoda u poljoprivredi za žene i mlade koji žive u ruralnim područjima Kosova, avgust 2020.

[https://iadk.org/Uploads/Documents/Pdf/AL/1008/Analiza%20Gjinore_Final\(Shqip\).pdf](https://iadk.org/Uploads/Documents/Pdf/AL/1008/Analiza%20Gjinore_Final(Shqip).pdf)

⁵ Članak, Neformalnost pogađa žene u poljoprivredi Radio Evropa e lire

<https://www.evropaelire.org/a/joformaliteti-cenongrate-ne-bujqesi-/32303973.html>

Iz tabele se može primetiti da je na informativnim sesijama održanim 2019. i 2022. godine broj žena znatno manji u odnosu na broj muškaraca. U 2019. godini, oko 12% učesnika su bile žene, dok su 88% bili muškarci. Dok su 2022. godine oko 13% učesnika bile žene, a 87% muškarci. Nisko učešće žena se možda dogodilo zbog toga što se informativne sesije održavaju samo u periodu kada se objavljuju pozivi za prijavu, a redovni sastanci sa ciljnim grupama se ne održavaju tokom cele godine.

3.3.3. Nedostaci u procesu praćenja Programa ruralnog razvoja

Potvrđuje se da, u nedostatku detaljnih analiza pokazatelja učinka raščlanjenih po polu, izveštaji o praćenju ne pružaju adekvatne informacije za zainteresovane strane u vezi sa postizanjem ciljeva u skladu sa svrhom mera PRR-om, jer se naglašava da će prioritet imati projekti koji se realizuju u planinskim područjima, koje predlažu žene preduzetnice, mladi poljoprivrednici i projekti koji će otvoriti nova radna mesta u ruralnim područjima. Neoperacionalizacija nadzornog komiteta dovela je do toga da se izveštaji o monitoringu PRR-a dalje ne obrađuju i ne odobravaju.

3.3.4. Kašnjenje u objavljivanju poziva za prijavu

Glavni ciljevi dodele bespovratnih sredstava su: povećanje proizvodnje i produktivnosti, diversifikacija delatnosti na farmama i ruralnim preduzećima, otvaranje novih radnih mesta, pa je jedan od najvećih problema za njih predstavljalo kašnjenje u objavljivanju prijave.

Svi pozivi za podnošenje prijave poljoprivrednika i domaćinstava u periodu 2019–2022 raspisani su u drugoj polovini godine, dok je poziv za 2023. raspisan krajem ove godine. Ovaj postupak nije pratio klimatske promene i nije bio u skladu sa sezonskim poljoprivrednim radovima.

Kašnjenja u izradi i usvajanju Programa ruralnog razvoja izazvala su druga lančana kašnjenja kako u objavljivanju poziva za podnošenje prijave, tako i u izboru korisnika grantova.

3.3.5. Procedure registracije i pregleda prijava ne podržavaju u dovoljnoj meri ženski rod

Agencija za razvoj poljoprivrede (ARP), kao nosilac programa za ruralni razvoj, prilikom registracije aplikanata u sistemu, ne vrši posebnu rodnu registraciju aplikanata. Što se tiče rodnog aspekta, ARP ima podatke samo o broju korisnika po polu, a ne i o broju podnosilaca zahteva. Nedostatak rodne registracije za prijave može stvoriti prepreke pri kreiranju politika koje imaju za cilj da podrže sveukupni razvoj, sa posebnim fokusom na poboljšanje položaja žena u ruralnim područjima.

Takođe, prilikom provere ispunjenosti kriterijuma podobnosti, uočeno je da je značajan broj prijavljenih žena odbijen zbog neispunjavanja ovih kriterijuma. ARP ne razmatra sve žalbene slučajeve. Sa druge strane, elektronski sistem vrši automatsku selekciju kandidata na osnovu vremena kada prijava stigne, ne uzimajući u obzir rodne preference.

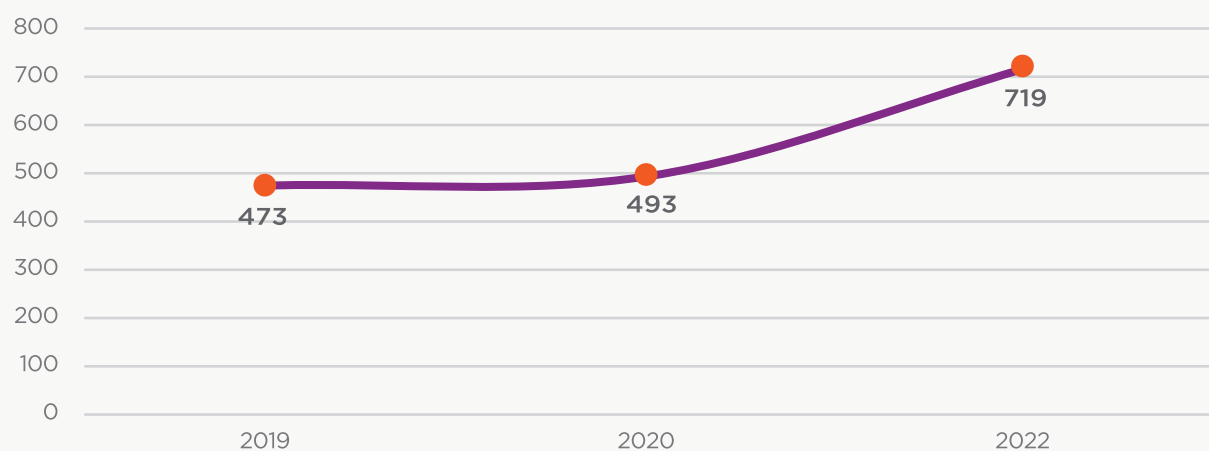
3.3.6. Povećanje interesovanja za neke od poljoprivrednih sektora nije dovelo do povećanja broja žena korisnica

Takođe je primećeno da je uprkos povećanju broja aplikanata nivo korisnica opao, što se može videti u komparativnoj analizi odnosa podnosilac/korisnik.

SLIKA 6:

Trend razvoja žena aplikanata za meru:

„Ulaganja u fizička sredstva u poljoprivrednim gazdinstvima“, period 2019–2022

Postoji povećanje interesovanja tokom 2019–2022. godine za grantove obezbeđene u okviru mere 1, „Ulaganja u fizička sredstva i domaćinstva“, ali u poređenju sa ukupnim brojem svih aplikanata, njih 76–87% je odbijeno, a korisnice žene su u malom broju od 13–24%. Do odbijanja žena aplikanata došlo je zbog komplikovanih procedura tokom pregleda i verifikacije za ispunjavanje kriterijuma podobnosti ili čak selekcije.

Uzrok ovog neproporcionalnog razvoja između aplikanata i korisnika uključivao je uslove sa vlasništvom, starost farmera i druge uslove.

3.3.7. Uslovljavanje afirmativnih mera čini njihovu namenu neefikasnom

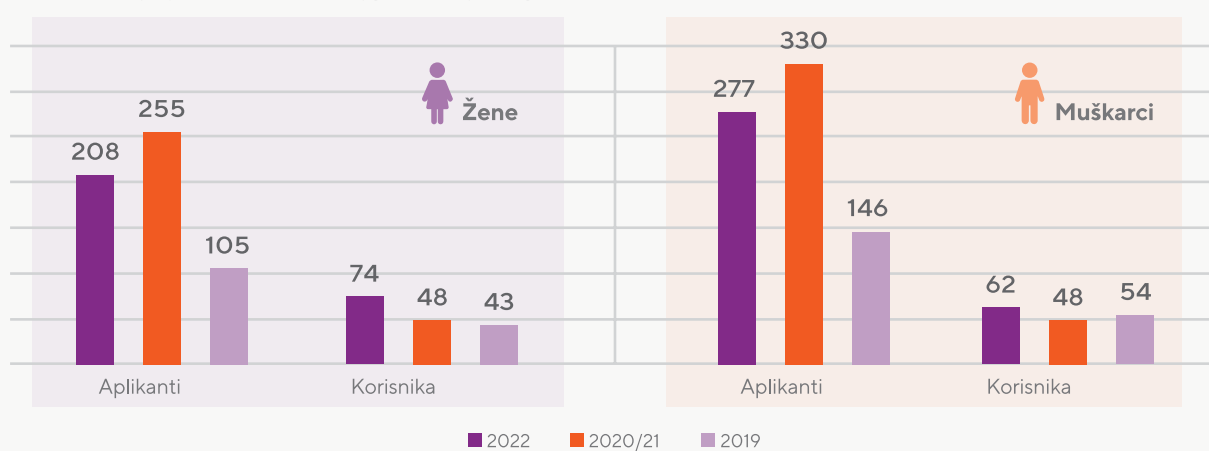
Afirmativni bodovi se ne primenjuju na sve slučajeve aplikacija, zbog kriterijuma vlasništva, jer je gore naglašeno da žene dobijaju afirmativne bodove samo ukoliko poseduju zemljište ili biznis u poslednje 3 godine.

Štaviše, afirmativne mere su uslovljene time da žene budu vlasnici zemljišta ili preduzeća tri do pet godina, čime se njihov cilj čini neefikasnim, jer ograničava učešće ili podršku žena i devojaka koje su tek započele svoju aktivnost.

Ovaj uslov se može videti na grafikonu ispod gde je prikazan odnos između aplikanata za grant i korisnika.

SLIKA 7:

Broj prijavljenih i korisnika prema polu, mera 302:
Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja, za period 2019–2022

Tokom 2019. godine 54,4% korisnika su bile žene, dok su 45,6% bili muškarci. U 2020/21. godini broj korisnika je neznatno smanjen, dok se broj korisnika povećao i dostigao odnos 50:50. U 2022. godini broj korisnika je nastavio da opada, dostigavši 44,3%, dok je broj korisnika kontinuirano rastao i dostigao 55,7%.

Ovde treba naglasiti da je ova mera predviđena za uključivanje žena na tržište rada, i da ima više veze sa prirodom žena.

3.3.8. Nedostaci u procesu kontrole korisnika grantova

Potvrđeno je da se inspekcija ne sprovodi dosledno od strane agencije, što dozvoljava da pitanja, kao što su neprimenjivanje kriterijuma ili otvaranje novih radnih mesta, ne budu verifikovana kako je predviđeno projektom.

Drugom kontrolom koja je obavljena nakon investicije nije utvrđen nedostatak dokaza za zaposlene, kao ni razlog za nesprovođenje kriterijuma po kome je projekat bodovan. Dakle, broj zaposlenih ili otvaranje novih radnih mesta predviđenih projektom ne može se potvrditi.

Posmatranje pčelarstva u selima na području grada Vitina, Gnjilane. Posmatranje pčelarstva u selima na području grada Vitina, Gnjilane. Posmatranje pčelarstva u selima na području grada Vitina, Gnjilane.

Neki od uzoraka tokom procesa revizije su pokazali spremnost žena da uspešno ispune projekat koji su dobili od ministarstva. Na ovaj način želimo da istaknemo da je između ostalih aktivnosti koje podržava ministarstvo, pčelarstvo delatnost koju u velikoj meri neguju žene na Kosovu. Jedan od pozitivnih primera razvoja pčelarstva u jednom od posmatranih sela je žena-korisnica granta koja je uspela da uspostavi 100 košnica, smestivši ih na 3 lokacije kao deo porodičnog biznisa. Ovaj projekat je uspešno sproveden i postigao je produktivnost. Projekat se ocenjuje kao završen.

3.3.9. Nedostaju podaci i usluge stručne obuke razvrstane po urbanim i ruralnim područjima

Ono što je najvažnije za podizanje svesti o ravnopravnom i uravnoteženom rodnom zapošljavanju, potvrdili smo da Kosovska agencija za zapošljavanje (AZRK) nema dostupnih konkretnih podataka o zapošljavanju žena/muškaraca u urbanim i ruralnim sredinama, što bi moglo da pruži uvid u realan broj osoba koje traže posao, posredovanje u radu, potrebe za obukom ili druge usluge.

Zavod za zapošljavanje ne raspolaže rodno raščlanjenim podacima za urbana i ruralna područja u vezi sa registracijom, službama za zapošljavanje, učešćem u aktivnim merama tržišta rada i stručnom osposobljavanjem registrovanih nezaposlenih lica. Posebno, nedostatak usluga za stručno osposobljavanje žena poljoprivrednika uzrokuje da ova kategorija ima poteškoća u njihovom uključivanju na tržište rada.

4. NACIONALNI ZAKLJUČCI

---

4. NACIONALNI ZAKLJUČCI

4.1. Severna Makedonija

Mere i aktivnosti za unapređenje rodne ravnopravnosti žena sa sela kroz njihovo uključivanje na tržište rada, koje preduzimaju nadležne javne institucije, nisu dovoljno efikasne i delotvorne za uključivanje žena sa sela na tržište rada i zadržavanje u ruralnim područjima.

Nacionalne strategije u ovoj oblasti daju solidnu osnovu za ruralni razvoj, ali je neophodno razviti specifične mere i aktivnosti prilagođene zahtevima žena na selu i njihovom uključivanju na tržište rada. Trenutno se žene u ruralnim područjima i njihovo uključivanje na tržište rada ne smatraju strateškim prioritetima vlade. Postavljajući ovo kao strateški cilj, vlada će poboljšati ne samo stanje žena na selu, već će uticati i na prevenciju ili smanjenje emigracije ljudi iz ruralnih sredina.

Postoje mere koje doprinose poboljšanju položaja žena na selu, kao što su prva rodno odgovorna mera – Mera 115 – Podrška aktivnoj članici poljoprivrednog domaćinstva, kao i mere za uključivanje seoskih žena na tržište rada, koje je izradilo Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva, kao što su Mera 112 – Pomoć mladim poljoprivrednicima za započinjanje poljoprivredne delatnosti i Mera 7 – Diversifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja.

Mere zapošljavanja koje sprovodi Zavod za zapošljavanje važe za sve, muškarce i žene u zemlji i ne postoje mere posebno osmišljene da promovišu uključivanje seoskih žena na tržište rada. Ne postoje raščlanjeni podaci o korisnicima mera na osnovu njihovog mesta stanovanja, ruralne ili urbane sredine.

Za povećanje efikasnosti procesa uključivanja žena iz ruralnih sredina na tržište rada, neophodno je osmisliti direktne mere koje će olakšati uključivanje žena iz ruralnih sredina na tržište rada i obezbediti njihovo učešće u razvoju i osmišljavanju ove mere na nacionalnom i lokalnom nivou. Takođe je neophodno pružiti veću podršku ženama u ruralnim područjima kroz terenske posete i promociju vladinih mera kako bi se upoznale sa njihovim mogućnostima, metodama i procedurama za primenu i korišćenje ovih mera.

Za bolje uključivanje seoskih žena na tržište rada potrebno je povećati broj starijih i obrazovnih ustanova i domova za stare na selu. Pored toga, ključno je poboljšati javne usluge za žene na selu, uključujući, ali ne ograničavajući se na zdravstvene, socijalne, kulturne i javne usluge, koje su neophodne za život u ruralnim područjima.

Nastavak Programa socijalnog osiguranja žena koje se bave poljoprivrednom delatnošću, ili trajno rešenje njihove socijalne sigurnosti kroz zakonsko rešenje, može doprineti poboljšanju položaja žena sa sela.

Treba uspostaviti integrisan i sveobuhvatan sistem prikupljanja podataka koji bi omogućio analizu dostupnih podataka za svaku meru pojedinačno. Ovaj sistem treba da omogućí detaljnu analizu mera i njihovih efekata, kao i da da potpunu sliku stanja za svaku meru.

Unapređenje ovog procesa trebalo bi da generiše višestruke efekte u nekoliko oblasti, uzimajući u obzir međusobnu povezanost procesa koji se dešavaju ili bi trebalo da se dese u ruralnim sredinama, gde žene imaju ključnu ulogu.

4.2. Albanija

Programi promocije zapošljavanja koje je sproveo NAZV tokom perioda 2019 – 2023 su opšti i nisu podjeljeni na osnovu pola, a još manje fokusirani na žene na selu. Podaci koji se odnose na programe promocije zapošljavanja ne obuhvataju žene sa sela. Nedostaju dokumenti vladine politike koji ciljaju seoske žene, ili koji se bave poteškoćama sa kojima se žene na selu suočavaju u pogledu zapošljavanja, siromaštva i pristupa zdravstvenim uslugama, obrazovanju, infrastrukturi, socijalnoj zaštiti, itd.

Nedostatak merljivih kvantitativnih ili kvalitativnih rodnih indikatora u realizaciji programa i u merenju učinka, koji su neophodni za praćenje napretka ostvarenih ishoda i ispunjenja konkretnih ciljeva, doprinosi neefikasnosti i neefektivnosti programa kojima upravlja NAZV utičući tako na efikasnost njihovog sprovođenja za osnaživanje seoskih žena.

Štaviše, postoji nedostatak efikasne koordinacije između RDNAZV i RDPVT-a u vezi sa sastavljanjem i analizom potreba za zapošljavanjem žena na selu.

Nedostatak jaslica u skoro svim ruralnim AJ, kao i nedostatak vrtića u nekima od njih, u velikoj meri utiče na nivo zaposlenosti žena sa sela i ne umanjuje barijere koje sprečavaju žene, mlade žene i devojkice da se što što je moguće više zbliže tržištu rada.

Nedostatak saobraćajne pokrivenosti i logističke infrastrukture, posebno u ruralnim administrativnim jedinicama, otežava jačanje položaja žena u društvu i njihov pristup tržištu rada.

Nacionalna strategija o rodnoj ravnopravnosti za period 2021–2030 ima za cilj ekonomsko osnaživanje žena kroz njihovo socioekonomsko osnaživanje, uključujući „žene na selu“. S druge strane, Nacionalna strategija zapošljavanja i veština za period 2023–2030 (nacrt je trenutno u fazi javne rasprave), kao strateški cilj definiše pristojno zapošljavanje žena i muškaraca kroz sprovođenje sveobuhvatne politike tržišta rada. Strategija zapošljavanja ne definiše nikakve druge klasifikacije unutar grupe žena, za razliku od Strategije o rodnoj ravnopravnosti, koja čak obuhvata „žene iz ruralnih područja“ kao posebnu grupu. Dakle, NSES 2023–2030 (nacrt) nije poštovao opšti princip nacionalnih strategija, usklađenih sa okvirom NSEI 2030 koji takođe uključuje NSRR 2021–2030.

Što se tiče našeg cilja revizije – zapošljavanje žena u ruralnim oblastima, posmatrano sa stanovišta da su opštine prve institucije kojima se pojedinci obraćaju za bilo kakav problem, uključujući i zahtev za zapošljavanje, nije utvrđeno da su žene uopšte ili žene u ruralnim područjima definisane kao posebna grupa. U dokumentima koji definišu obaveze opština ili NAZV, kao što su sporazumi, nisu postavljeni nikakvi ciljevi ili konkretne aktivnosti za žene uopšte, a posebno za žene na selu, sa ciljem da ih informišu o mogućnostima zapošljavanja.

U sprovođenju politika zapošljavanja za našu fokus grupu „žene na selu“, ali ne samo njih, međuinstitucionalna saradnja i koordinacija sa jedinicama lokalne samouprave takođe igra osnovnu ulogu. Trenutno, uprkos postojećoj saradnji Nacionalne agencije za zapošljavanje i veštine sa opštinama, usluge koje se pružaju osobama koje traže posao, odnosno seoskim ženama u našem slučaju, su neefikasne. Razmena informacija sa jedinicama lokalne samouprave ne dovodi do rešavanja pitanja koja sprečavaju seoske žene da pristupe tržištu rada.

Za svaku aktivnost je vršeno periodično praćenje sprovođenja Nacionalne strategije zapošljavanja i veština 2019–2022 i sačinjeni su relevantni izveštaji o praćenju.

Na osnovu fokusa revizije, podaci su grupisani za žene i muškarce. Nema podataka o aktivnostima strategije koji se odnose na žene na selu. Štaviše, nema nalaza o tome da li je praćenje aktivnosti sprovedenih u cilju zapošljavanja olakšalo identifikaciju problema ili rešavanje pitanja za poboljšanje. Nema jasnih indikacija u vezi sa sastavljanjem politika unapređenja zapošljavanja u odnosu na rezultate praćenja.

4.3. Kosovo

Odgovorne javne institucije preduzele su niz akcija na jačanju položaja žena u društvu, ali još uvek nisu postignuti zadovoljavajući rezultati za uključivanje žena iz ruralnih sredina na tržište rada. Programi ruralnog razvoja i afirmativne mere nisu uspele da obezbede jednaku podršku za oba pola i ne postoji evaluacija ostvarenja ciljeva programa iz rodne perspektive. Afirmativne mere uslovljavaju da žene budu vlasnici zemljišta ili preduzeća tri do pet godina, čime se njihov cilj čini neefikasnim, jer ograničava učešće ili podršku žena i devojaka koje su tek započele svoju delatnost. Nedostaje veća aktivacija u pravilnom informisanju žena o korišćenju njihovih prava zagarantovanih zakonom.

Budući da je nedostatak funkcionisanja Odbora za praćenje prouzrokovao probleme u procesu praćenja programa ruralnog razvoja, nema podataka koji bi odražavali postignute rezultate ili njihov uticaj na uključivanje žena iz ruralnih područja na tržište rada, postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje žena.

Zavod za zapošljavanje ne raspolaže rodno raščlanjenim podacima za urbana i ruralna područja u vezi sa registracijom, službama za zapošljavanje, učešćem u aktivnim merama tržišta rada i stručnom osposobljavanjem registrovanih nezaposlenih lica. Posebno, nedostatak usluga za stručno osposobljavanje žena poljoprivrednika uzrokuje da ova kategorija ima poteškoća u njihovom uključivanju na tržište rada.

Programi i mere MPŠRR ne obezbeđuju podršku rodnoj ravnopravnosti. Promena kriterijuma i njihovo bodovanje je izvršeno bez ikakve analize, što je uticalo na afirmativnu meru i princip inkluzivnosti. U nedostatku imovine, kandidati su izgubili rezultat za oba kriterijuma i ovaj dvostruki efekat pokazuje negativnu implikaciju između njih.

Upravni organ saraduje sa APR-om na organizovanju informativnih sesija o PRP-u i objavljuje informativne materijale na sajtu Ministarstva, kao što su uputstva za popunjavanje obrazaca i druge informacije za podnosiocima prijave. Međutim, i dalje postoje nedostaci u prenošenju informacija ženama koje žive u ruralnim područjima.

Kašnjenja u izradi i usvajanju Programa ruralnog razvoja izazvala su druga lančana kašnjenja kako u objavljivanju poziva za podnošenje prijave, tako i u izboru korisnika grantova.

APR nema potpune informacije o broju kandidata na osnovu pola za beneficije. Ovaj nedostatak informacija može stvoriti prepreke pri kreiranju politika koje imaju za cilj da podrže sveukupni razvoj, sa posebnim fokusom na poboljšanje položaja žena u ruralnim područjima.

Ministarstvo nije uspelo da sprovede ex-post evaluacije PRR, kroz koje bi se procenio uticaj investicija izvršenih kroz grantove. Nedostatak stalne procene situacije, uzroka i posledica doprineo je neopravdanom povećanju restriktivnih mera i impliciranju kriterijuma što je onemogućilo veće uključivanje žena kao korisnika sredstava.

Izveštaji o monitoringu ne pružaju dovoljno informacija za postizanje ciljeva prema programskim merama. Izveštaji sadrže opšte podatke o podnosiocima zahteva po merama, odbijenim zahtevima i korisnicima, ali nisu razvrstani po polu.

Uprava za kontrolu je pokazala nedostatke u postupku imenovanja inspektora tako što je dva puta uzastopno imenovala iste inspektore, dok interne procedure zahtevaju rotaciju inspektora radi kontrole. Drugom kontrolom koja je obavljena nakon investicije nije utvrđen nedostatak dokaza za zaposlene, kao ni razlog za nesprovođenje kriterijuma po kome je projekat bodovan.

5.

PREPORUKE

---

5. PREPORUKE

5.1. Severna Makedonija

- ◆ Obavljati redovno praćenje sprovođenja Nacionalne strategije za poljoprivredu i ruralni razvoj uključujući srednjoročni pregled postignutih rezultata i strateških ciljeva, kao i naknadnu evaluaciju sprovođenja Strategije i postignutih rezultata nakon zaključenja perioda Strategije.
- ◆ Usvojiti posebne zakone za podršku potpuno napuštenih područja ili područja u fazi značajne depopulacije.
- ◆ Uključiti posebno osmišljene rodno odgovorne mere fokusirane na žene na selu koje će promovirati njihovo uključivanje na tržište rada u strategije, operativne planove i programe.
- ◆ Pratiti i vrednovati efekat mera radi utvrđivanja njihovog ostvarenja i efikasnosti u pogledu osnaživanja žena i povećanja proizvodnje, prihoda, odnosno uticaja finansijske podrške u okviru mera.
- ◆ Nastaviti sprovođenje Programa socijalnog osiguranja žena koje se bave poljoprivrednim aktivnostima i pronaći zakonsko rešenje za prevazilaženje ovog izazova za žene sa sela.
- ◆ Inicirati i ubrzati realizaciju projekta „50 sela, 50 priča“.
- ◆ Preispitati kriterijume za Meru 115 – Podrška aktivnoj članici poljoprivrednog domaćinstva, sa ciljem povećanja broja aplikantata žena i istraživanja mogućnosti davanja avansa.
- ◆ Izraditi analizu za ruralna područja za utvrđivanje potrebe za izgradnjom objekata za brigu o deci predškolskog uzrasta, uključujući rokove, nadležne institucije i finansijska sredstva.
- ◆ Pripremiti analizu sa prioritetima po regionima, opštinama, vremenskim okvirima i potrebnim finansijskim sredstvima i preduzeti aktivnosti za izgradnju i otvaranje javnih domova za stare u ruralnim područjima.

5.2. Albanija

- ◆ Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine bi trebalo da se fokusira na stvarne potrebe seoskih žena u pogledu usluga programa promocije zapošljavanja, usluga obuke i tržišnih informacionih sistema.
- ◆ Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine treba da prikuplja i analizira podatke o realizaciji programa unapređenja zapošljavanja tako što će ih podeliti po urbano-ruralnim administrativnim područjima, kao i dodavanjem kategorije „žene na selu“.
- ◆ Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine treba da predloži Ministarstvu finansija prioritete prema geografskim područjima, privrednim sektorima i potrebama seoskih žena za zapošljavanjem, kao i da izradi konkretne programe zapošljavanja za njihovo uključivanje na tržište rada, za ostalo sprovođenje programa unapređenja zapošljavanja.
- ◆ Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine, u saradnji sa jedinicama lokalne samouprave, treba da omogući otvaranje stručnih kurseva za žene i devojkice sa sela, utvrđenih prioritetima i razvojem svakog ruralnog područja.
- ◆ Jedinice lokalne samouprave, u skladu sa regionalnim strategijama razvoja ruralnih područja, treba da preduzmu mere za procenu stanja na ovim prostorima, u pogledu pokrivenosti jaslica i vrtića, kao i izradu investicionih planova u zavisnosti od potreba, srazmerno broju stanovnika.
- ◆ Jedinice lokalne samouprave, treba da preduzmu mere za identifikaciju i procenu potreba svake administrativne jedinice za javnim prevozom kako bi je približile urbanim sredinama.
- ◆ Jedinice lokalne samouprave, treba da procene stanje infrastrukture u ruralnim područjima i sačine investicioni plan u zavisnosti od situacije, broja stanovnika i konstatovanih potreba.
- ◆ Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine prati sprovođenje uslova aktivnih ugovora koje ima sa jedinicama lokalne samouprave. U buduću će cilj biti prikupljanje informacija po administrativnim jedinicama kako bi se identifikovale seoske žene koje žele da se zaposle. Takođe, ugovori koji će se zaključiti sa opštinama u budućnosti će obuhvatiti aktivnosti sa fokusom na grupu žena na selu.
- ◆ Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine će sarađivati sa jedinicama lokalne samouprave u cilju uspostavljanja jedinstvenih šaltera za rešavanje pitanja zapošljavanja u onim opštinama u kojima ne postoje lokalni biroji za zapošljavanje.
- ◆ Nacionalna agencija za zapošljavanje i veštine u saradnji sa jedinicama lokalne samouprave će identifikovati potrebe seoskih žena za učešćem na tržištu rada, kao i planirati sredstva za finansiranje njihovih programa za podsticanje zapošljavanja.
- ◆ Nacionalna agencija za zapošljavanje analizira rezultate praćenja aktivnosti, razvijenih u cilju ispunjavanja ciljeva Nacionalne strategije zapošljavanja i preduzima konkretne aktivnosti koje rešavaju probleme utvrđene rezultatima monitoringa.

5.3. Kosovo

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja treba da pojača uticaj politika, programa i mera koje imaju za cilj promovisanje uključivanja žena iz ruralnih sredina na tržište rada kako bi:

1. Obezbedilo potpune informacije o specifičnim potrebama i zahtevima žena u poljoprivrednom sektoru uključivanjem detaljne i sveobuhvatne rodne analize u dizajn programa, promovišući rodnu ravnopravnost.
2. Potpuno preispitalo afirmativne mere, kako bi se definisali kriterijumi koji uzimaju u obzir različite okolnosti žena u ruralnim područjima.
3. Odigralo proaktivnu ulogu i povećalo kampanje podizanja svesti tokom cele godine, uzimajući u obzir specifične potrebe i izazove sa kojima se suočavaju žene u ruralnim područjima.
4. Osiguralo funkcionalnost Odbora za praćenje kroz kontinuirani nadzor programa. Izveštaji o praćenju trebaju da sadrže više analitičkih pokazatelja razdvojenih po polu kako bi se olakšala sveobuhvatna procena uticaja programa.
5. Objavljivalo pozive za podnošenje aplikacija i izbor aplikanata na vreme, kako ne bi došlo do kašnjenja u gajenju/proizvodnji različitih poljoprivrednih kultura vezanih za klimatske uslove.
6. Razvilo mehanizme za što objektivnije ispitivanje aplikacija, a posebno je potrebno obratiti pažnju na žalbene postupke i postupke ponovnog razmatranja u slučajevima kada se takvi postupci pokrenu.
7. Modifikovalo elektronski sistem podataka za registraciju i odabir korisnika kako bi se jasnije odrazio broj žena i muškaraca koji se prijavljuju i kako bi se osigurala objektivna evaluacija zasnovana na principu rodne ravnopravnosti.
8. Ojačalo interne kontrole u cilju adekvatnog sprovođenja propisa i procedura, uključujući odgovarajuću rotaciju inspektora, kako bi se identifikovali i ispravili nedostaci u procesu.

Preporučujemo Ministarstvu finansija, rada i transfera da osigura da Agencija za zapošljavanje Republike Kosovo:

1. Uključuje rodno razvrstane analize u urbanim i ruralnim sredinama u svojim izveštajima o zapošljavanju i stručnoj obuci
2. Razvije programe obuke koji zadovoljavaju potrebe žena u ruralnim područjima, čineći ih dostupnim i prilagođenim nivoima obrazovanja

Ovaj izveštaj je izrađen u okviru projekta UN Women „Transformativno finansiranje za rodnu ravnopravnost prema transparentnijoj, inkluzivnoj i odgovornijoj upravi na Zapadnom Balkanu“ koji finansira Švedska, projekat „Promovisanje rodno odgovornih politika i budžeta: Prema transparentnom, inkluzivnom i odgovornom upravljanju u Republici Severnoj Makedoniji – faza 2“ koji finansira Švajcarska i program „Promovisanje rodno odgovornog upravljanja u Republici Severnoj Makedoniji“ koji finansira Švedska.

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji su stavovi autora i ne predstavljaju nužno stavove UN Women, Ujedinjenih nacija ili bilo koje od njenih pridruženih organizacija, ili Švedske i Švajcarske kao donatora.